

Ervaren docenten

De invloed van ervaring op de beeldvorming
van docenten

Utrechtse school voor Bestuur- en Organiseringswetenschap
Leerkring Bestuur en Beleid

Naam: Jasper Laport
Studentnummer: 3276511
Docent: Sebastiaan Steenman
Cursuscode: USG3160

Datum: 23-04-2010

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Managementsamenvatting	3
Voorwoord	4
Inleiding	5
Leeswijzer	7
Doelstelling en vraagstelling	8
Theoretische achtergrond	9
Publieke verantwoording	9
Invloed van eerdere ervaring	12
Ervaringen van docenten.....	14
Inspectie van onderwijs in Nederland	19
Hypothesen.....	20
Methoden van onderzoek	21
Beschrijving onderzoekspopulatie.....	21
Enquête.....	22
Samenstelling van variabelen.....	24
Resultaten	26
Algemene bevindingen	26
Achtergrondkenmerken respondenten.....	26
Variabelenonderzoek.....	27
Verband tussen ervaring en algemeen beeld.....	28
Conclusie	32
Discussie	34
Literatuurlijst	35
Bijlagen	37

Managementsamenvatting

Dit onderzoek is tot stand gekomen naar aanleiding van het rapport van de commissie Dijsselbloem waar de conclusie van is dat er een daling in de kwaliteit van het onderwijs te zien is. Deze daling moet reden zijn tot zorg van de overheid die onder andere door middel van de onderwijsinspectie de kwaliteit probeert te waarborgen. De onderwijsinspectie moet basisscholen controleren en adviseren over hun sterke en zwakke punten. Er is alleen geen zekerheid dat de docenten het advies van de onderwijsinspectie ook daadwerkelijk in praktijk brengen. Een belangrijke factor die dit laatste bepaalt is het beeld dat docenten hebben van de onderwijsinspectie. Als docenten een positief beeld hebben van de inspectie zullen zij dit advies waarschijnlijk ook ten uitvoering brengen, terwijl zij als ze een slecht beeld hebben van de inspectie dit niet zullen doen.

Het doel van dit onderzoek is om meer inzicht te bieden in de invloed van concrete ervaringen van docenten met de onderwijsinspectie op het beeld dat docenten hebben van de onderwijsinspectie.

Uit dit onderzoek is gebleken dat er een verband bestaat tussen de ervaringen die docenten hebben met de onderwijsinspectie en het uiteindelijke beeld dat zij hier van hebben. De docenten uit dit onderzoek beoordelen hun ervaring met de onderwijsinspectie heel gemiddeld. Het algemene beeld dat zij hebben van de onderwijsinspectie beoordelen zij iets lager, maar nog steeds voldoende. De beoordeling wijst er niet op dat docenten een slechte ervaring of beeld hebben van de onderwijsinspectie, maar deze zijn ook niet zeer goed te noemen. Dit komt gedeeltelijk doordat de docent vindt dat de docent niet op de school aanwezig is. De docent ziet de inspectie weinig en heeft daardoor het idee dat deze geen realistisch beeld heeft en misschien zelfs niet het beste met de school voor heeft.

Uit het onderzoek is ook een andere factor te onderscheiden, namelijk de relatie tussen de docent en de onderwijsinspectie. Deze factor blijkt erg bepalend voor het uiteindelijke beeld dat de docent heeft van de onderwijsinspectie. Wanneer de inspectie er voor zorgt dat de relatie met de docent is , dan zal het beeld van de docenten ook goed zijn en de daadwerkelijke ervaring met de onderwijsinspectie is dan minder bepalend voor het beeld. Deze relatie wordt vooral bepaald door interactie met de inspectie en ook deze gegevens lijken er op te wijzen dat de inspectie vaker langs moet komen. De relatie met de onderwijsinspectie wordt nu door de docenten met een kleine voldoende beoordeeld en laat veel ruimte voor verbetering.

Naar aanleiding van de literatuur is ook de conclusie te trekken dat het waarschijnlijk verstandiger is voor de onderwijsinspectie om vaker te inspecteren op scholen. Door vaker op scholen te inspecteren en meer met de docent in gesprek te gaan kunnen de ervaringen en het beeld dat docenten hebben van de onderwijsinspectie verbeterd worden. De relatie tussen beide partijen verbeterd dan en de effectiviteit van de inspectie neemt toe omdat de inspectie een realistischer beeld heeft van de klas en de docent een beter beeld heeft van de inspectie.

Voorwoord

Voor u ligt het afstudeeronderzoek dat ik voor mijn bachelor van de opleiding Bestuurs- en Organiseringswetenschap aan de Universiteit Utrecht heb geschreven.

Dit onderwerp levert een bijdrage aan de reeds bestaande kennis die er is over de relatie tussen concrete ervaringen en beeldvorming en doet dit specifiek in de onderwijssector. Daarnaast wil het onderzoek handvatten bieden aan de onderwijsinspectie om duidelijkheid te scheppen in wat docenten vinden van de onderwijsinspectie, hoe het beeld dat docenten van inspectie hebben verbeterd kan worden en hoe de effectiviteit van de onderwijsinspectie vergroot kan worden.

Het onderwerp heeft mijn interesse gewekt door berichten in de media maar vooral gesprekken aan de keukentafel over de onderwijsinspectie en hoe dit zich manifesteert in het onderwijs van familie die werkzaam is in het onderwijs. Vooral deze laatste factor heeft mij gemotiveerd om de relatie tussen onderwijsinspectie en docent nader te onderzoeken en wel in het specifieke geval van beeldvorming.

De resultaten van het onderzoek zijn dan ook niet alleen interessant voor de onderwijsinspectie maar voor iedereen die betrokken is bij de onderwijssector en bij de processen die zich in de klas afspelen tijdens een inspectie.

Ik zou voor dit onderzoek mijn docenten willen bedanken die mij in het proces begeleid hebben en in het bijzonder Sebastiaan Steenman waar ik in het proces van vallen en opstaan altijd terecht kon voor advies en goede raad. Daarnaast wil ik ook graag de onderwijsvakbond van CNV bedanken. Doordat ik gebruik heb mogen maken van hun ledenbestand heb ik een grote groep respondenten tegelijkertijd aan kunnen schrijven en dit heeft het voltooiën van het onderzoek bespoedigd.

Tot slot wil ik ook mijn dank uitspreken voor mijn focusgroep die, na een lastige opstartperiode klaar stond om mijn geschreven stukken te beoordelen en van feedback te voorzien.

Ik hoop dat u aan het lezen van dit rapport evenveel plezier zult beleven als ik aan het uitvoeren van het onderzoek.

De kwaliteit van het Nederlands basisonderwijs gaat de laatste jaren achteruit en vooral het aantal leerlingen met ontoereikende basisvaardigheden van reken- en taalvaardigheden neemt schrikbarend toe. Dat is de conclusie die getrokken wordt in het rapport van commissie Dijsselbloem¹. De Nederlandse basisschoolleerlingen presteren internationaal nog steeds erg goed, maar hun prestaties zijn sinds 1995 geleidelijk aan gedaald.²

Het is de taak van de overheid om de kwaliteit van het basisonderwijs te beschermen en te zorgen dat deze negatieve trend, die sinds 1995 is ingezet, gestopt en veranderd kan worden in een positieve lijn. De overheid probeert de kwaliteit van het basisonderwijs te beschermen door middel van de onderwijsinspectie. Deze inspectie bestaat al zo'n 200 jaar en is belast met de taak om te controleren of scholen zich houden aan de wet- en regelgeving en of de kwaliteit op scholen voldoet aan de eisen die gesteld worden door de overheid.³

Door middel van inspectie kan niet alleen de overheid geïnformeerd worden over de kwaliteit van de scholen, maar kunnen ook scholen zelf werken aan hun zwakke punten. De onderwijsinspectie stelt rapporten op waarin duidelijk wordt waar de verbeterpunten van de school liggen zodat deze zelf gemotiveerd worden om hier aan te werken.

Een van de aspecten waar de onderwijsinspectie op moet letten bij het inspecteren van de kwaliteit van de school is de rol van de docent in de klas. Onderzoek wijst uit dat een docent in belangrijke mate invloed heeft op de prestaties van een leerling.⁴ Wanneer er dus een daling te zien is in de kwaliteiten van de leerlingen in het basisonderwijs zal er onder andere gekeken moeten worden naar de prestaties van de docenten in het basisonderwijs, en deze zullen op een juiste manier aangestuurd moeten worden en op fouten worden gecorrigeerd om zo de kwaliteit van de school en leerlingen weer naar een goed niveau te tillen.

Dit betekent echter dat wanneer de docent advies krijgt van de inspectie, hij dit advies wel ter harte moet nemen en de manier van lesgeven ook daadwerkelijk moet veranderen. De inspectie komt in het gunstigste geval maar eens in de vier jaar langs en kan daarom niet controleren of de docent, in de vier jaar wanneer de inspecteur niet aanwezig is, het advies uitvoert. De inspecteur kan niets anders dan hier op aandringen bij de directie en er vanuit gaan dat de school en de docenten zelf willen leren van fouten en de kwaliteit willen verbeteren.

Wanneer de relatie tussen de docent en de inspectie goed is, zal de docent waarschijnlijk handelen naar dit inspectierapport. Wanneer hij de inspectie echter op een negatieve manier ervaart en bijvoorbeeld als een aanval op zijn professionaliteit ziet, dan is de kans dat een docent ook daadwerkelijk iets doet met het deskundig advies van de onderwijsinspectie ook veel kleiner. Het is dus van groot belang om te weten wat het beeld dat docenten hebben van de onderwijsinspectie, om te kunnen inschatten hoe effectief de inspectie is.

¹ Commissie Dijsselbloem (2008)

² Mullis et al. (2008)

³ Wet op het onderwijstoezicht 2002, artikel 4

⁴ Cornet, M. & Huizinga, F. & Minne, B. & Webbink, D. (2006) pag. 41

Op deze perceptie van docenten zijn natuurlijk verschillende factoren van invloed. Een van die factoren is de eerder opgedane ervaringen van de docent. Eerdere studie naar leesattitudes⁵ en consumentengedrag⁶ wijst uit dat eerder opgedane ervaring van invloed kan zijn op de percepties en op het handelen van mensen. Ander onderzoek wijst er echter op dat concrete ervaringen van burgers geen invloed hebben op de perceptie van de dienstverlening door de gemeente.⁶

Dit onderzoek toetst of een concrete ervaring inderdaad invloed heeft op het algemene beeld dat docenten hebben van de onderwijsinspectie. Als het inderdaad zo is dat een docent met een negatieve ervaring met de onderwijsinspectie, ook een negatief beeld hebben van de inspectie dan is het van belang voor de onderwijsinspectie om ervoor te zorgen dat de ervaringen van docenten verbeterd. Als de ervaring en de relatie namelijk beter is, dan zal de docent ook welwillender handelen ten opzichte van de onderwijsinspectie. Hierdoor dient dit onderzoek het wetenschappelijke doel om meer inzicht te verwerven in het proces van beeldvorming ten opzichte van instanties, maar ook een praktisch doel. Wanneer het immers zo is dat een negatieve ervaring leidt tot een negatief beeld van inspectie, dan kan door aan deze ervaringen te werken, de effectiviteit van de inspectie vergroot worden.

Doordat dit onderzoek zich richt op de factoren van de onderwijsinspectie die een docent als negatief en positief ervaart kan dit onderzoek ook bijdragen aan de verbetering van de relatie tussen de docent en de onderwijsinspectie.

⁵ Stalpers, C, (2002)

⁶ Walle, van de. (2002)

Om antwoord te kunnen geven op de vraag of ervaringen met de onderwijsinspectie invloed hebben op het beeld van de docent is dit onderzoek opgebouwd uit een aantal hoofdstukken met de volgende functies:

Vraag- en doelstelling: In dit hoofdstuk zal de hoofdvraag besproken worden en de deelvragen die helpen om deze te beantwoorden. Tevens zal de doelstelling van het onderzoek en de wetenschappelijke en praktische relevantie behandeld worden.

Theoretische achtergrond: In dit hoofdstuk zal aan de hand van al bestaande literatuur de achtergrond van het onderzoek geschetst worden. Door eerder onderzoek kunnen ook handvatten aangereikt worden om dit onderzoek uit te voeren en kunnen er hypothesen ten aanzien van de hoofd- en deelvragen opgesteld worden.

Methoden van onderzoek: Nadat de theorie achter het onderzoek duidelijk uiteen gezet is, zal in dit hoofdstuk worden behandeld hoe het onderzoek tot uitvoering is gebracht. In dit hoofdstuk worden de opzet en het materiaal van het onderzoek besproken. U kunt in dit hoofdstuk lezen welke keuzes er in het onderzoek zijn gemaakt en de verklaring waarom het onderzoek op deze manier is uitgevoerd. Ook de betrouwbaarheid van het onderzoek zal hier behandeld worden.

Resultaten: Hier zullen de resultaten uit het onderzoek besproken worden, zodat aan de hand hiervan de hoofd- en deelvragen beantwoord kunnen worden. De resultaten die van belang zijn zullen aan de hand van tabellen en grafieken geïllustreerd worden, en aan de hand hiervan kunnen de vragen beantwoord worden. Ook zullen andere opmerkelijke resultaten in dit hoofdstuk besproken worden die relevant zijn voor dit onderzoek.

Conclusie en discussie: In het laatste hoofdstuk worden conclusies getrokken naar aanleiding van de resultaten in het vorige hoofdstuk en wordt geconcludeerd wat de resultaten daadwerkelijk betekenen voor de onderwijssector. In de discussie wordt de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek besproken en zullen ook suggesties worden gedaan voor vervolgonderzoek.

Dit methodische indelingsprincipe is gebruik om de lijn van het onderzoek zo veel mogelijk te volgen en hiermee zoveel mogelijk helderheid in het onderzoek te verschaffen.

Doelstelling en vraagstelling

Het beeld dat docenten hebben van de onderwijsinspectie zal uiteindelijk invloed hebben op de kwaliteit van het onderwijs doordat naarmate zij een positiever beeld hebben van de onderwijsinspectie zich meer conformeren naar de adviezen die deze instantie geeft. Het beeld dat docenten hebben van de inspectie kan beïnvloed worden door een concrete eerdere ervaring. Dit onderzoek wil duidelijk maken of er een relatie bestaat tussen een concrete ervaring van basisschooldocenten met de onderwijsinspectie en het algemene beeld dat zij van deze inspectie hebben.

De hoofdvraag van dit onderzoek luidt daarom:

In hoeverre heeft een concrete ervaring van leraren in het basisonderwijs met de onderwijsinspectie, invloed op het algemene beeld dat zij hebben van de onderwijsinspectie?

Deze hoofdvraag zal worden beantwoord door de volgende deelvragen:

- *Hoe beoordelen docenten hun laatste ervaring met de onderwijsinspectie?*
- *Wat voor beeld hebben docenten van de onderwijsinspectie?*

Beide vragen zijn gericht op de gevoelens van de docent. Omdat de docent het laatste bezoek van de inspectie zich waarschijnlijk nog het beste kan herinneren, zal dit onderzoek zich hier op richten. Door middel van een statistische analyse zal getracht worden het verband tussen deze twee variabelen aan te tonen. Hiervoor zal gebruik gemaakt worden van eerder bestaand onderzoek naar de ervaring van de onderwijsinspectie door docenten, maar ook naar het algemene proces van beeldvorming.

Het doel van dit onderzoek is om duidelijk te maken of eerder gedane ervaringen met de onderwijsinspectie invloed hebben op het beeld dat docenten van de onderwijsinspectie. Daarnaast zal worden onderzocht wat de factoren zijn die bepalend zijn voor de concrete ervaring en het algemene beeld van de inspectie, zodat kan worden bepaald hoe het beeld en de ervaring van docenten tot stand komen. De doelstelling van dit onderzoek luidt dus als volgt:

Meer inzicht verschaffen op de invloed van een concrete ervaring op het beeld dat docenten in het basisonderwijs hebben van de onderwijsinspectie en inzicht bieden in de belangrijkste factoren van deze beeldvorming.

Dit onderzoek draagt bij aan meer wetenschappelijke kennis over het proces van beeldvorming. Door hier meer inzicht in te verschaffen kan de relatie tussen de docent en de inspectie verbeteren en de effectiviteit van de inspectie vergroot worden.

Theoretische achtergrond

In dit hoofdstuk zal de theoretische achtergrond van dit onderzoek geschetst worden. In dit hoofdstuk zijn er verschillende paragrafen te onderscheiden aan de hand waarvan dit zal gebeuren:

- Publieke verantwoording: In de eerste paragraaf zal gekeken worden wat de functie is van publieke verantwoording en welke vormen dit kan aannemen.
- Inspectie als publieke verantwoording: De tweede paragraaf zal beschrijven hoe inspectie als vorm van publieke verantwoording vorm gegeven kan worden en welke valkuilen er zijn.
- De derde paragraaf zal worden gewijd aan het ontstaan van ervaringen en de invloed die deze kan hebben op een persoon en het handelen van een persoon.
- De vierde paragraaf geeft een beschrijving van een serie onderzoeken waar de ervaringen van docenten tijdens inspectie zijn vast gelegd. Aan de hand van de ervaringen van de docenten in deze onderzoeken, kunnen de enquêtes uit dit onderzoek worden opgesteld. Ook valt aan de hand van deze informatie en de eerder besproken effecten van een concrete ervaring, een hypothese op te stellen voor de uitkomst van dit onderzoek.
- Daarnaast zal er een paragraaf gewijd worden aan de invulling van inspectie zoals dit in Nederland gebeurt. Deze informatie is noodzakelijk om te begrijpen hoe het inspectieproces in Nederland werkt en het onderzoek vorm te kunnen geven.
- In de laatste paragraaf zullen de hypothesen, die opgesteld kunnen worden naar aanleiding van de literatuur behandeld worden.

Publieke verantwoording

Inspectie is een zeer gebruikelijke vorm van publieke verantwoording die onder andere veel wordt gebruikt door de overheid om controle uit te oefenen op het handelen van ambtenaren. Publieke verantwoording is een woord dat de laatste jaren steeds vaker wordt gebruikt. De burger is kritischer geworden en roept om meer publieke verantwoording, dit tot ongenoegen van professionals en managers. Deze laatste groep ervaart dat door deze vorm van verantwoording de administratieve werklast toeneemt en de opbrengsten nihil zijn. Toch neemt de roep om publieke verantwoording toe, politieke partijen kunnen niet meer rekenen op onvoorwaardelijke steun van de burger en zij verplicht om de kiezer tevreden te houden en kritisch te blijven kijken naar de werking van publieke organisaties.

Er zijn tegenwoordig vele vormen van publieke verantwoording geïnstitutionaliseerd in raden van toezicht, inspecties, klantenpanels en dergelijke organisaties. Omdat er vele vormen van publieke verantwoording zijn en de werking hiervan niet altijd even duidelijk is heeft Bovens onderzoek naar deze verschillende vormen van publieke verantwoording gedaan.⁷ De beschrijving die Bovens geeft van verantwoording is: “a relationship between an actor and a forum, in which the actor has an obligation to explain and to justify his or her conduct, the forum can pose questions and pass judgement, and the actor may face consequences”.⁸ Deze verantwoording is dan publiek wanneer “organisaties publieke middelen besteden of publieke bevoegdheden uitoefenen, deze verantwoording direct of

⁷ Bovens & Schillemans (2009)

⁸ Bovens (2007) pag. 450

indirect publiek, in de zin van openbaar, is en plaatsvindt vanuit een perspectief van de publieke zaak”.⁹ “Publieke verantwoording heeft daardoor betrekking op verantwoordingsprocessen binnen de publieke sector: door overheden, semioverheden en in het brede veld van particuliere organisaties met een publieke taak.”¹⁰

Een belangrijk verschil tussen deze definitie en andere definities is het punt dat de actor consequenties kan ervaren naar aanleiding van zijn gedrag. Hiermee onderscheidt Bovens zich van Schillemans die verantwoording definieert als “een sociale relatie waarin een actor zich verplicht voelt of verplicht is om voor zijn handelen een uitleg en rechtvaardiging te geven aan een significante ander”.¹¹ Het belangrijke verschil met deze definitie is de aanwezigheid van eventuele consequenties naar aanleiding van het gedrag van de actor. Dit is een belangrijk element van verantwoording. De actor moet niet alleen inzicht geven in wat hij doet en waarom, maar kan hier ook consequenties van ervaren. Dit betekent niet direct dat het forum altijd de macht heeft om de actor te sanctioneren voor zijn gedrag, maar dit kan ook een positieve of negatieve beoordeling zijn of indirecte macht.

Volgens Bovens kan deze publieke verantwoording door de actor afgelegd worden om een aantal redenen.¹² In sommige gevallen wordt de actor er toe gedwongen om verantwoording af te leggen doordat er bijvoorbeeld een hiërarchische relatie bestaat tussen de actor en het forum en is de actor verplicht om verantwoording af te leggen. Er bestaat echter ook maatschappelijke verantwoording waarbij er geen machtsrelatie is tussen de actor en het forum en waarbij de verantwoording geschiedt op basis van vrijwilligheid. “Bij administratieve verantwoording, is meestal sprake van een tussenvorm. Veelal wordt daar verantwoording afgelegd aan een andere organisatie die door hiërarchische bovengeschikte, de Kamer of minister, is belast met een vorm van toezicht of controle op het handelen van de actor.”¹³

Het is om verschillende redenen belangrijk dat er publieke verantwoording wordt afgelegd. Bovens geeft aan dat het bijdraagt aan de democratische controle van het overheidsoptreden, voor het tegengaan van machtconcentraties, voor het vergroten van het leervermogen en de effectiviteit van openbaar bestuur, en voor de legitimiteit van het optreden van publieke organisaties en de overheid als geheel.¹⁴ Publieke verantwoording is democratisch gezien belangrijk omdat zij op deze manier de machtsuitoefening democratisch kan controleren. De democratisch gekozen overheid staat in dienst van de burger en moet zodoende verantwoording aan hen afleggen. De overheid heeft echter zijn taken weer afgedragen aan vele ambtenaren en om deze op een juiste manier te kunnen controleren is publieke verantwoording een goed instrument om de ambtenaren ter verantwoording te kunnen roepen.

Publieke verantwoording is er ook om machtsconcentraties tegen te gaan. Het is er om een allesoverheersende macht rekenschap te kunnen vragen en tekortkomingen en fouten te

⁹ Bovens & Schillemans (2009) pag. 13

¹⁰ Bovens, 't Hart, van Twist & Rosenthal (2001) pag. 24

¹¹ Schillemans (2005) pag. 25-26

¹² Bovens & Schillemans (2009)

¹³ Bovens & Schillemans (2009) pag. 13

¹⁴ Bovens & Schillemans (2009) pag. 19

kunnen sanctioneren. “Anders dan in het democratische perspectief is de *herkomst* van het forum minder belangrijk is dan de vraag of fora effectieve *checks and balances* opwerpen.”¹⁵

Publieke verantwoording moet ook het leervermogen van de publieke sector op peil houden om zo de effectiviteit te kunnen vergroten. “Verantwoording is niet alleen nuttig voor controle, maar genereert ook inzichten. (...) De bestuurder die tot de orde wordt geroepen, wordt geconfronteerd met de mislukkingen van zijn beleid en weet dat hij in de toekomst opnieuw –en dan nog harder- tot verantwoording kan worden geroepen. Door het publieke karakter van de verantwoording leren anderen, en dan vooral zij die zich in dezelfde positie bevinden, eveneens van het verantwoordingsproces.”¹⁶ Verantwoording is zo belangrijk omdat het mechanismen biedt om mensen te confronteren met informatie over hun eigen functioneren en dit dwingt ze om te reflecteren op de successen en op het falen van hun eigen beleid.¹⁷ Hierdoor kan de effectiviteit en kwaliteit van het handelen vergroot worden.

Tot slot is er publieke verantwoording om de legitimiteit van het openbaar bestuur te waarborgen. De legitimiteit kan deels worden gewaarborgd door de voorgaande drie perspectieven van publieke verantwoording maar heeft ook deels zijn eigen werking. Zoals al eerder in dit onderzoek naar voren is gekomen, is de burger steeds kritischer geworden en is de onvoorwaardelijke loyaliteit naar een partij of de regering niet langer gegarandeerd. Door publieke verantwoording kunnen bestuurders de kans krijgen om hun handelen te kunnen verklaren en te verantwoorden. Dit kan bijdragen aan de acceptatie van dit handelen door de burger en de vergroting van de legitimiteit van het bestuur.

Inspectie als publieke verantwoording

Inspectie is een manier om verantwoording af te leggen aan het forum. “De meerderheid van de inspecties houdt toezicht op de uitvoering van overheidsbeleid dat hoofdzakelijk door publieke middelen wordt gefinancierd.”¹⁸ Inspecties kunnen zich op verschillende facetten richten, zo kan het gaan over efficiëntie, doelmatigheid en rechtmatigheid van handelen, maar ook over de kwaliteit van de dienstverlening.¹⁹ Inspectie op de kwaliteit van de dienstverlening is het aspect dat centraal staat bij de inspectie op scholen in Nederland door de onderwijsinspectie.

Bij het instellen van een inspectie zijn er verschillende valkuilen waar men rekening mee moet houden. Een van deze valkuilen bestaat uit de uitruil tussen de onafhankelijkheid en participatie van belanghebbenden.²⁰ De afweging die hierbij gemaakt moet worden door de bestuurders van de inspectie is in hoeverre zij de stem van de betrokken sectoren mee laten wegen en in hoeverre dit een onafhankelijk toezicht in gevaar brengt. Indien er veel rekening gehouden wordt met de stem van de sectoren waar inspectie uitgeoefend wordt dan kan het draagvlak voor de inspectie groeien en bovendien kan de kennis van de inspectie hierdoor groeien. “De onafhankelijkheid van de inspectie kan echter in het geding komen

¹⁵ Bovens & Schillemans (2009) pag.20

¹⁶ Bovens & Schillemans (2009) pag. 21

¹⁷ Bovens (2007) pag. 464

¹⁸ Bovens & Schillemans (2009) pag. 100

¹⁹ Bovens & Schillemans (2009) pag. 102

²⁰ Bovens (2007) pag. 101

door het gevaar van 'capture': De inspectie zou wel eens meer in de richting van de sector kunnen buigen dan in die van het ministerie."²¹

Voor dit onderzoek is het relevant om te weten hoe dit proces van publieke verantwoording ingevuld wordt in de onderwijssector. In praktijk heeft de docent alleen verantwoording af te leggen aan de directeur van de school. In dit geval is de docent dus de actor en de directeur het forum. In dit onderzoek wordt hier nog een extra dimensie aan toegevoegd. De docent in het basisonderwijs blijft de actor en deze zal nog steeds verantwoording af moeten leggen aan de directie. De inspectie is te definiëren als het tweede forum waaraan de docent zijn verantwoording dient af te leggen wanneer het forum vragen over zijn handelen stelt. In dit onderzoek zal het vooral om deze laatste relatie gaan.

De onderwijsinspectie is aangesteld door de overheid om de kwaliteit van de scholen in Nederland te kunnen controleren. Deze vorm van verantwoording is dus administratieve verantwoording. De inspectie staat hiërarchisch gezien niet boven de scholen, maar controleert in naam van de regering. De inspectie heeft hierdoor ook niet de macht om consequenties aan de resultaten te verbinden, een noodzaak volgens de definitie van verantwoording van Bovens. De inspectie kan echter wel aangeven of er tekortkomingen zijn in het werk van de docent en of er verbeterpunten zijn. De directie kan aan de hand van dit rapport besluiten om de docent op deze punten aan te spreken en hem hiervoor te belonen of te bestraffen. Op deze manier kan de docent wel met de consequenties van deze inspectie te maken krijgen.

Het doel van deze inspectie is om de democratische controle van het beleid van de scholen en het leervermogen en effectiviteit van de school te vergroten. De democratische controle geschiedt om te kunnen controleren of de scholen nog wel voldoen aan de kwaliteitseisen die de overheid stelt aan de school, en om zo te kunnen stellen of het gevoerde beleid van de school in orde is. Daarnaast zorgt de inspectie voor de vergroting van het leervermogen. Door middel van inspectie kunnen scholen controleren waar zij als organisatie staan ten opzichte van andere scholen in de omgeving en het land. Inspectie kan een school helpen om de sterkte- en zwaktepunten van het beleid van een school aan te tonen en zo verbeterpunten aan te dragen. "Scholen moeten een strategie van verbetering baseren op een goed plan van toezicht op wat er in de klas gebeurt" De inspectie kan op dit laatste punt een goede bijdrage leveren en zo helpen om de kwaliteit van het lesgeven te verbeteren. Ook voor de docent is dit laatste punt van toepassing. Zij kunnen door middel van een inspectierapport reflecteren op hun eigen gedrag en manier van lesgeven en het succes of het falen hiervan vaststellen. Op deze manier kunnen zij leren wat de beste manier van lesgeven is en zo de kwaliteit in de klas vergroten.

Invloed van eerdere ervaring

Dit onderzoek richt zich op de vraag of eerdere ervaringen met de onderwijsinspectie invloed hebben op de manier waarop docenten tegen de onderwijsinspectie aankijken. In een eerder onderzoek heeft Heckhausen een schema gemaakt waarin duidelijk wordt wat het effect van ervaringen kan zijn. Dit schema is te vinden in bijlage 1.²² In dit schema

²¹ Bovens (2007) pag. 102

²² Heckhausen (1977) pag. 287

worden verschillende verbanden aangegeven die relatie houden met situaties en de uitkomsten hiervan. In dit schema leidt een bepaalde situatie, in dit geval een inspectie, tot een bepaalde verwachting. Wanneer een docent een bepaalde ervaring heeft met een inspectie, dan wordt er de verwachting geschept dat het de volgende keer weer precies hetzelfde is (verband ESO in bijlage 1). De docent zal hierdoor op de manier handelen waarvan hij verwacht dat de inspecteur wilt dat hij handelt, in plaats van objectief te kijken naar wat hij zou moeten doen. De ervaring van de docent blijft dan ook hetzelfde omdat de verwachting door zichzelf bevestigd wordt. De inspectie zal hier minder effectief door worden. De ervaring van de docent met eerdere inspecties heeft volgens deze theorie dus invloed op de manier waarop hij een nieuwe inspectie zal ervaren.

Ervaring moet volgens het schema van Heckhausen dus bewust of onbewust een rol spelen bij het handelen van leraren na het bezoek van de onderwijsinspectie. Leraren kijken terug op hun eigen gedrag en op dat van anderen en hun perceptie van die specifieke situatie wordt gebruikt als filter voor latere situaties.²³ Deze ervaring wordt dus zowel bepaald door het gedrag van de docent, als het gedrag van anderen. Dit kan bijvoorbeeld het gedrag van de inspecteur zijn. Leraren hebben echter de neiging om informatie te verzamelen die strookt met deze verwachtingen en overtuigingen waaruit dit filter bestaat, en filteren de informatie die niet met deze verwachtingen overeenkomt.²⁴ Dit kan resulteren in 'self-fulfilling prophecies' waarbij er naar de daadwerkelijke acties of informatie van de inspectie niet meer gekeken wordt.

De ervaringen die docenten opdoen zijn van invloed op de manier waarop docenten handelen. Dit komt grotendeels doordat de ervaring die zij opdoen invloed heeft op hun attitude over de onderwijsinspectie. "Het begrip attitude verwijst naar begrippen als mening houding of opvatting. Er bestaan vele definities van attitudes waaruit de volgende gemeenschappelijke kenmerken afgeleid kunnen worden: "²⁵

- Een attitude is gericht op een attitudeobject (persoon, groep, gedrag, instantie of gebeurtenis).
- Een attitude is een evaluatief oordeel over een attitudeobject (gunstig dan wel ongunstig, positief dan wel negatief)
- Een attitude heeft consequenties voor het gedrag dat men ten opzichte van het attitudeobject zal vertonen.

Het attitudeobject is in dit onderzoek de onderwijsinspectie en attitudes van docenten hebben dus consequenties voor het gedrag dat docenten zullen vertonen ten opzichte van de onderwijsinspectie. Een negatieve attitude van docenten ten opzichte van de onderwijsinspectie zal dus resulteren in minder welwillend gedrag ten opzichte van de inspectie wanneer deze in de klas aanwezig is, maar ook wanneer deze niet op school aanwezig is.

Toch wijst niet alle literatuur er op dat een concrete ervaring met een organisatie invloed heeft op het algemene beeld van diezelfde organisatie. Onderzoek van van der Walle geeft

²³ Kagan (1992)

²⁴ Fiske & Taylor (1991)

²⁵ Woerkum & Meegeren (2003)

juist precies een tegenovergesteld beeld. In dit onderzoek wordt gesteld dat “performance or stereotypes alone do not sufficiently explain the image of administration or of civil servants”²⁶. In dit onderzoek stelt van der Walle dat het beeld dat burgers hebben van het presteren van de overheid niet alleen afhangt van het daadwerkelijke presteren van specifieke publieke diensten, maar ook van een stereotype beeld dat er bestaat van de overheid. Daarnaast trekt van der Walle de conclusie dat het beeld dat de burger heeft van de prestatie van de overheid ook te maken heeft met het stereotype beeld dat er heerst en politieke factoren die spelen op de achtergrond.

Ook de context waarin het individu zich bevindt en waarin de vragen worden gesteld is bepalend voor de wijze waarop de individuen oordelen vellen wanneer zij zich hier niet bewust van zijn.²⁷

Dit betekent dat er niet zonder meer van uitgegaan kan worden dat een concrete ervaring met bijvoorbeeld de onderwijsinspectie direct leidt tot een verandering in het beeld van dezelfde onderwijsinspectie. Er kunnen processen meespelen op de achtergrond waardoor de docent de onderwijsinspectie op een andere manier ervaart. Wanneer de context om de docent verandert, door bijvoorbeeld positieve of negatieve berichten in de media of een gebeurtenis in de klas, dan kan het beeld dat de docent heeft van het functioneren van de onderwijsinspectie drastisch veranderen. Dit betekent dat een ervaring met de onderwijsinspectie niet direct leidt tot een bepaalde associatie of een gedragsverandering bij de docent wanneer de onderwijsinspectie de basisschool van de docent bezoekt.

Ervaringen van docenten

Naar de ervaringen van docenten met de onderwijsinspectie zijn verschillende onderzoeken gedaan waar duidelijk uit wordt dat inspectie erg veel stress oplevert voor docenten. In dit hoofdstuk zullen de onderzoeken van Brimblecombe en Ormston, Chapman en Bennet besproken worden waaruit duidelijk wordt hoe de docenten de aanwezigheid van de inspecteur op hun school en in hun klas ervaren, maar ook het beeld dat zij hebben van de onderwijsinspectie. Aan de hand van de uitkomsten van deze onderzoeken kan antwoord worden gegeven op de vraag hoe de docenten de onderwijsinspectie ervaren, wat het beeld van docenten over de onderwijsinspectie is en of er een verband tussen deze twee bestaat.

Het drie jaar durende onderzoek van Brimblecombe en Ormston naar de inspectie bestond uit een nationale enquête en verdiepende interviews met de docenten zelf. Een gedeelte van dit onderzoek hebben zij gepresenteerd in de ‘Cambridge Journal of Education’.²⁸ In dat artikel is gefocussed op de stress die docenten ervaren tijdens de inspectie maar vooral de oorzaken van deze stress, hoe het zich manifesteert en wat voor invloed het heeft op het proces van inspectie.

In dit onderzoek komt naar voren dat inspectie op scholen zorgt voor stress, ongerustheid, zorgen en dergelijke negatieve associaties bij de docenten. In het onderzoek werd duidelijk dat de meeste stress voor docenten ontstaat in de fase voorafgaande aan de inspectie waarin alles in orde gebracht moet worden voor het bezoek van de inspecteur, beginnend bij

²⁶ Walle, van de. (2004) p. 190

²⁷ Martin, L.L. & Tesser, A. (1992)

²⁸ Brimblecombe. & Ormston. (1996)

de aankondiging in de mail van de inspectie. Deze stress is het ergst voor laaggeplaatste medewerkers van de school, directeuren hebben hier minder last van dan docenten. Ook is er een verschil in het niveau van stress tussen jonge en oudere medewerkers. De oudere medewerkers ervaren minder stress dan jongere werknemers die zich nog veel onzekerder voelen tijdens het bezoek van de onderwijsinspectie. Daarnaast gaven mannen aan dat zij zich tijdens inspectie een stuk zekerder voelden dan vrouwen. Brimblecombe en Ormston trekken de conclusie dat dit laatste waarschijnlijk komt doordat vrouwen over het algemeen meer angst hebben om beoordeeld te worden dan mannen.

Een andere factor die de ervaring van stress bepaalt is de mate waarin docenten het idee hebben dat inspectie iets is wat hen 'aangedaan wordt' en waar ze zelf geen invloed op hebben. De docenten die dit gevoel hebben, hebben meer last van stress. Dit komt vooral door de manier waarop de inspectie geïntroduceerd wordt in de school. Op scholen waar docenten het gevoel gegeven wordt dat inspectie een gezamenlijk proces is waarbij aan de kwaliteit van het onderwijs gewerkt wordt, daar is het stressniveau een stuk lager.

De inspecteur kan door zijn rol ook veel van deze stress wegnemen. De docenten gaven in het onderzoek aan dat een goede houding van de inspecteur erg belangrijk is. Dit is belangrijk voor zowel het beeld dat de inspecteur van de klas krijgt als voor de docent zelf. Het is belangrijk om deze stress weg te nemen omdat het veel negatieve lichamelijke en psychische gevolgen voor de docent kan hebben. Docenten kunnen door stress en angst overspannen raken maar ook lichamelijke klachten krijgen. Bovendien is er de kans dat docent zich anders gedragen door de stress en irritatie die een inspectie met zich mee kan brengen.²⁹ Een inspecteur die minzaam is en openlijk kritiek levert zorgt voor een hogere ervaring aan stress bij de docent. Inspecteurs die meedenken en vriendelijk zijn hebben meer kans op een reëel beeld van wat er in de klas gebeurt omdat docenten anders door een ervaring van stress anders les geven dan ze normaal gesproken doen. Wanneer docenten een realistischer beeld krijgen van wat er in de klas gebeurt kunnen ze ook een beter rapport opstellen, dus het is ook voor de inspecteur van groot belang dat de mate van stress bij de docent zo laag mogelijk gehouden wordt.

Hoe de inspecteur zich tijdens een inspectie op zou moeten stellen om op de medewerking van de docent te kunnen rekenen wordt in het onderzoek van Bardach en Kagan beschreven. Zij geven aan dat er een vertrouwensrelatie moet ontstaan tussen de docent en de inspecteur, en dat deze vertrouwensrelatie kan ontstaan door responsiviteit, verdraagzaamheid en het verstrekken van informatie aan de geïnspecteerde.³⁰ Responsiviteit kan door de inspecteur worden bewerkstelligd door de geïnspecteerde met respect te behandelen en zijn mening serieus te nemen. Verdraagzaamheid moet van de inspecteur zelf komen door selectief verordeningen aan te passen of vertraagd toe te passen wanneer specifieke situaties hier om vragen. Tot slot kan de inspecteur informatie verstrekken over zijn handelingen om hier meer begrip voor op te wekken. Ook Leeuw heeft het over interactie tussen de docent en de inspecteur, waarbij de laatste de eerste op de hoogte moet houden van de bevindingen en hem actief bij het proces van inspectie moet betrekken.³¹ Indien dit gebeurt en de docent op de hoogte wordt gesteld van het rapport, de

²⁹ Christis, J. (1998) pag. 17

³⁰ Bardach & Kagan (2002) pag. 130 - 131

³¹ Leeuw (2002)

inspecteur met respect de docent tegemoet treedt en hem actief bij het proces van evaluatie betreft dan zal ook de stress onder de docenten dalen, volgens het eerder besproken rapport van Brimblecombe en Ormston.

De houding van de inspecteur moet dus leiden tot een vertrouwensband tussen de docent en de inspecteur waardoor de docent het idee krijgt dat inspectie een gezamenlijk proces van kwaliteitsverbetering is. "Hoe meer deze relatie gekenmerkt wordt door vertrouwen, hoe groter de kans is dat de geïnspecteerden zullen handelen naar de resultaten, evaluaties en aanbevelingen van de schoolinspecteurs. Het mechanisme werkt hier zo dat vertrouwen en een onderlinge verstandhouding als een incentive dienen leraren om te luisteren naar de inspecteur en niet alleen omdat ze dit moeten doen."³² Hoe meer de inspectie inspeelt op deze band van vertrouwen, des te langer zijn de geïnspecteerden positief over de bijdrage van de inspecteur, en zijn ze dus meer bereid om te leren van de inspectie.

Wat de onderwijsinspectie als feedback geeft is ook erg belangrijk. De docent heeft in het onderzoek van Brimblecombe & Ormston aangegeven dat hij het erg belangrijk vindt om feedback te ontvangen. Ze vinden dat de inspecteur er immers is om hen als school te laten verbeteren. Wanneer zij hierover dan geen feedback ontvangen resulteert dit in gevoelens van onvrede en een verhoging van de stress omdat zij dan niet aan eventuele verbeterpunten hebben kunnen werken wanneer de volgende inspectie plaats vindt.

In het onderzoek van Brimblecombe en Ormston is ook opgemerkt dat ondanks dat inspectie voor veel negatieve gevoelens bij de docenten zorgt, de docenten liever hebben dat de inspecteur vaker op hun school zou moeten inspecteren. Deze paradox ontstaat volgens dit onderzoek doordat docenten willen dat inspecteurs alles in het klaslokaal ziet en voelen zich bedrogen wanneer er bepaalde gebieden van het onderwijs niet worden onderzocht. Ze willen graag dat inspecteurs alles zien wat er gebeurt en daar met hen over in gesprek gaat en er feedback op geeft. Bovendien trekken Brimblecombe en Ormston de conclusie dat vooral in aanloop naar de inspectie de stress erg hoog is, maar dat deze gedurende de inspectie afneemt.

Verschillende onderzoeken van Chapman resulteren in gelijke uitkomsten als die van Brimblecombe en Ormston. Een van de onderzoeken van Chapman waar dit uit blijkt is een onderzoek uit 2002 waarbij hij naast een literatuurstudie ook enquêtes en verschillende semi-gestructureerde interviews hield. Dit onderzoek was gericht op de invloed van de inspectie van de Office for Standards in Education (OFSTED) op docenten in het Verenigd Koninkrijk. In dit onderzoek Chapman merkte op dat inspectie gepaard ging met veel angst en een negatieve bijdrage leverde aan de werkdruk, stress en baantevredenheid.³³

Eerder had Chapman al onderzocht wat de effecten van inspectie was op het proces van verandering in het klaslokaal. Uit dit onderzoek komen meer positieve gegevens over de onderwijsinspectie naar boven. In dit onderzoek wordt net als in het vorige onderzoek een grote rol toegedicht aan de houding van de inspecteur.³⁴ Een groot gedeelte van de

³² Leeuw (2002) pag. 141

³³ Chapman (2002)

³⁴ Chapman (2001)

docenten (62%) vond het vervelend om een inspecteur in de klas te hebben en werd hier angstig van. Toch had het grootste gedeelte van de docenten (83%) slechts positieve interacties met de inspecteur en ervoeren zij zijn rol als positief tegenover 5% van de docenten die dit als negatief ervoeren. Net iets meer dan de helft van de docenten (55%) ervoer de feedback die zij van de inspecteur kregen om de kwaliteit van het lesgeven te verbeteren als nuttig, een kwart reageerde hier neutraal op en slechts 15% vond de kritiek onredelijk. Deze laatste groep had ook vaak het gevoel dat hun professionaliteit (onterecht) op de proef gesteld werd en dat hieraan getwijfeld werd.

Ook merkte Chapman op dat ondanks dat docenten negatieve ervaringen en associaties met de onderwijsinspectie hadden ze wel het nut van de inspectie zelf inzagen. Bijna driekwart van de docenten (70%) zag in dat het als publiek verantwoordingsmechanisme kon dienen en scholen aansprakelijk kon maken voor hun acties, slechts 12% was het hier niet mee eens. Precies de helft van de docenten vond dat inspectie ook daadwerkelijk tot veranderingen in het klaslokaal leidde en een kwart reageerde neutraal op deze vraag. Dit laatste is in strijd met de vraag of docenten ook daadwerkelijk hun manier van lesgeven aanpassen. Slechts 22 procent van de docenten geeft aan dit te doen. Zeker 58 procent gaf aan dat inspectie daadwerkelijk een nuttig hulpmiddel was voor schoolverbeteringen tegenover 20 procent die dat niet vond.

De mate waarin docenten hun gedrag en manier van lesgeven aanpassen hangt voor een groot gedeelte ook samen met het realisme van het advies. Wanneer de inspecteur een realistisch beeld van de klas heeft gekregen en daar een passend advies voor schrijft is het advies nuttig en doen docenten er eerder iets mee dan wanneer de inspecteur geen realistisch beeld heeft. Een inspecteur kan op verschillende manieren een verkeerd beeld van de klas of de les krijgen. Namelijk als hij zijn oordeel baseert op een te klein voorbeeld, of wanneer de docent anders lesgeeft terwijl de inspecteur in de klas is. Slechts een klein gedeelte (16%) van de docenten geeft aan dat zij hun gedrag aanpassen wanneer er een inspectie is. Docenten bereiden de lessen meestal voor, maar slechts een klein gedeelte vindt dus dat ze ook daadwerkelijk anders lesgeven. Net meer dan de helft van de docenten (51 procent) dacht dat de inspecteur geen realistisch beeld had gekregen van hun klas en slechts 33 procent vond dat de inspecteur dit wel had gekregen.

De inspecteur komt langs om de werkwijze van de scholen te leren kennen en op basis van resultaten en zijn observaties op de school stelt hij een rapport met goede punten en verbeterpunten op. Het is de taak van de school om aan deze punten te werken en gericht beleid hierop te implementeren. Wanneer een inspecteur niet genoeg kennis heeft van de achtergrond van de school en wanneer hij zijn oordeel baseert op een te klein onderzoek dan daalt de geloofwaardigheid van de inspecteur. Wanneer de geloofwaardigheid van de inspecteur laag is, dan is de kans dat docenten ook daadwerkelijk bereid zijn om te leren van de inspecteur kleiner.

Uit eerder onderzoek van Bennet naar inspectie op Schotse scholen³⁵ is gebleken dat er een sterke instemming was met de noodzaak van inspectie en dat de inhoud van het rapport van de inspectie vaak juiste informatie bevatte en een positieve bijdrage leverde aan de prestaties van de school. Er waren echter ook negatieve punten op te merken aan deze

³⁵ Bennet (2001)

inspecties. Zo bleek dat inspecteurs niet genoeg kennis hadden van de achtergrond van de school, de inspecteurs hun oordelen baseerden op basis van minieme informatie en er waren geen goede aanbevelingen als er kritiek was. Bovendien ervoeren docenten veel stress wanneer er een inspectie was en hadden ze graag meer discussietijd gehad met de inspecteur.

De onderzoeken geven verschillende ervaringen van docenten weer over de onderwijsinspectie. Brimblecombe & Ormston vonden vooral gevoelens van stress, ongerustheid, onzekerheid en zorgen. Ze gaven ook aan dat een goede ervaring afhing van de kwaliteit van de feedback en de mate waarin een inspecteur zich vriendelijk en coöperatief opstelt tegenover de docent. Chapman geeft in zijn verschillende onderzoeken ook aan dat de ervaringen van docenten ook zijn te omschrijven als angst, stress en een negatieve toename van de werkdruk. Daarnaast geeft hij aan dat de ervaring wordt bepaald door de kwaliteit van de feedback, de interactie met de inspecteur en vooral de realisme van de feedback. Ook Bennet's onderzoek geeft aan dat de houding, het realisme en vooral de kennis van de inspecteur belangrijk is voor een goede ervaring met de onderwijsinspectie en de inspecteur.

Het algemene beeld van docenten over de onderwijsinspectie wordt volgens Brimblecombe en Ormston vooral bepaald door de mate waarin docenten het idee hebben dat inspectie iets is wat hen aangedaan wordt of de mate waarin zij geloven dat het een gezamenlijk proces van kwaliteitsverbetering is. In een onderzoek van Hopkins en Watling wordt onder andere de conclusie getrokken dat scholen inspectie niet zien als een manier waardoor zij de kwaliteit van hun school kunnen verbeteren.³⁶ Zij zouden de inspectie meer zien als een noodzakelijk kwaad, een hindernis die overwonnen moet worden. Wanneer leraren de inspectie zo zien is de kans dat zij zich anders gaan gedragen voor de klas wanneer er een inspecteur is zeer groot. Zij kunnen in zo'n geval alleen dat gedrag laten zien waarvan zij denken dat de inspecteur dit goedkeurt. Wanneer de docenten dit soort opportunistisch gedrag vertonen leren zij niets van de inspecteur en kan deze laatste ook geen betrouwbaar rapport opstellen met concrete verbeterpunten.

Aan de andere kant geven Brimblecombe en Ormston toch aan dat er een positief beeld van de onderwijsinspectie moest zijn omdat docenten aan hebben gegeven dat ze liever hadden dat de onderwijsinspectie vaker kwam controleren. Ook Bennet gelooft dat docenten positief zijn over de onderwijsinspectie. Zijn onderzoek toont aan dat docenten denken dat de onderwijsinspectie noodzakelijk is en een positieve bijdrage levert aan de kwaliteit van de docent en aan de kwaliteit van de school. Hij geeft echter wel aan dat docenten het idee hebben dat inspecteurs niet genoeg kennis hebben van de school en dat ze graag meer discussietijd willen.

Uit deze verschillende onderzoeken kan worden samengevat dat docenten met gemengde gevoelens de onderwijsinspectie beleven. Zo zijn er op het inspectiemoment gevoelens van onrust, stress, angst en een toename van de werkdruk. Ook wordt het inspectiemoment ervaren als een hindernis, 'iets wat hen aangedaan wordt' en een aanval op hun professionaliteit. Niet alleen is dit een gevoel tijdens de inspectie, maar het onderzoek van Brimblecombe en Ormston heeft ook aangetoond dat de onderwijsinspectie met deze

³⁶ Hopkins & Watling (1999), pagina 10

negatieve gevoelens geassocieerd wordt. Bovendien twijfelden docenten er aan dat de inspecteur een realistisch beeld van hun klas had gekregen en of deze wel genoeg kennis van de klas had om een goed oordeel te kunnen vormen. De docenten gaven aan dat het belangrijk is dat een inspecteur zich positief en coöperatief opstelt en respect heeft voor de docent en zijn mening. Dit hangt onder andere samen met de feedback die hij geeft, deze moet bruikbaar en terecht zijn. Ondanks dat een inspectie vaak samen gaat met negatieve gevoelens kunnen docenten echter vaak wel een positief beeld van de onderwijsinspectie hebben. Docenten zien vooral dat de inspectie nuttig is en een goed hulpmiddel is om aan te zetten tot veranderingen in het klaslokaal, en in de onderzoeken wordt de onderwijsinspectie zelfs als noodzakelijk omschreven. Ook in de onderzoeken van Chapman wordt dit laatste bevestigd wanneer hij in de conclusie aantoont dat docenten de inspectie als een goed mechanisme zien om de kwaliteit op de school te verbeteren.

Door deze onderzoeken tekent zich dus een paradox af, aan de ene kant hebben docenten negatieve associaties met de onderwijsinspectie maar aan de andere kant zien ze deze wel als nuttig en zelfs als noodzakelijk. Deze paradox is waarschijnlijk te verklaren vanuit het feit dat docenten bang zijn dat de inspecteur geen realistisch beeld heeft gekregen van hun manier van lesgeven en hun klaslokaal. De docent wil immers graag met de inspecteur praten over verbeterpunten en denkt dat de inspectie ook zeker nuttig is, maar is aan de andere kant bang tijdens de inspectie omdat ze afgerekend kunnen worden op fouten. Het afrekenen van deze fouten gebeurde volgens de docenten vaak ongegrond en daarom is te verwachten dat docenten deze angst voor inspectie ervaren door de angst dat de inspectie geen realistisch beeld krijgt omdat het wellicht op bepaalde onderdelen te weinig controleert of niet lang genoeg in de klas aanwezig is.

Inspectie van onderwijs in Nederland

De onderwijsinspectie in Nederland gaat risicogericht te werk. Dit houdt in dat er van elke school een risicoanalyse gemaakt wordt op basis van de resultaten en voortgang van de school. Verder wordt er gekeken naar de scholen die in de media komen door bijvoorbeeld klachten van ouders, maar ook naar de financiën van de school en de informatie die aanwezig is over het personeel. Deze resultaten worden afgezet tegen de resultaten van andere scholen en zo wordt bepaald welke scholen het minst presteren en risico lopen. Wanneer de inspectie risico's constateert, stelt ze een onderzoek in. Als de resultaten van leerlingen en hun voortgang in ontwikkeling op een school achterblijven bij andere, vergelijkbare scholen, wil de inspectie weten hoe dat komt. Zij vraagt dan informatie op of voert een onderzoek uit op de school. Scholen zonder aanwijsbare risico's worden steekproefsgewijs onderzocht. Scholen met risico's, zoals minder goede resultaten, worden direct nader onderzocht.³⁷ Elke school wordt ten minste eens in de vier jaar bezocht, ook als hier geen aanwijsbare risico's zijn. Wanneer de inspectie tekortkomingen constateert op een school wordt er hier intensiever toezicht gehouden tot de problemen zijn opgelost.

Bij een inspectie kijkt een inspecteur mee in de klas, spreekt hij met de leerkrachten, en beoordeelt de werkwijze van de school. Op basis van deze informatie geeft hij een oordeel over de school. Omdat het belangrijk is dat elke inspecteur op dezelfde manier beoordeelt is er een waarderingskader vastgesteld. De inspectie beoordeelt zo of leerlingen de lesstof, die

³⁷ <http://www.onderwijsinspectie.nl/site/onderwerpen/Toezicht/Algemeen> (22-02-2010)

zij zich eigen moeten maken, ook echt aangeboden krijgen en of daar voldoende tijd voor is. Ze kijkt of de tijd doelmatig wordt gebruikt en er dus voldoende onderwijs wordt geboden. Ook beoordeelt ze of leraren goed uitleggen, de leerprestaties goed volgen en of leerlingen geconcentreerd en met plezier werken.

Inspecteurs spreken echter zelden met de docenten zelf. Inspecteurs hebben vooral contact met de directie van een basisschool. Inspecteurs kunnen wel in de klas zitten bij een docent en kunnen vragen stellen over het functioneren van de school, een inspecteur zal in praktijk echter zelden persoonlijk feedback geven op een docent. De inspecteur maakt een rapport op wat hij uiteindelijk aan de directie overhandigt. In dit rapport kunnen wel aanbevelingen staan over de manier waarop er les gegeven wordt, maar de inspecteur zal dit nooit persoonlijk uiten. Het is dus de bedoeling dat de directeur aan de hand van het rapport de juiste stappen onderneemt om de werkwijze van de docent te beïnvloeden.

Hypothesen

In dit laatste hoofdstuk van de theoretische achtergrond van het onderzoek zullen er hypothesen opgesteld worden naar aanleiding van de literatuur. Deze hypothesen zullen aan het eind van dit onderzoek getoetst worden. Uit de verschillende onderzoeken van Chapman, Brimblecombe en Ormston, en Bennet is gebleken dat leraren negatieve gevoelens krijgen bij inspectie. Toch noemt meer dan de helft van de docenten de onderwijsinspectie een nuttig hulpmiddel voor de verbetering van de kwaliteit en beaamt men dat de feedback nuttig kan zijn voor verbetering van hun eigen kwaliteit in de klas. Blijkbaar is er geen verband tussen de twee zaken en uit deze paradox wordt de verwachting geschapen dat ook in dit onderzoek geen verband zal worden gevonden.

Hypothese 1: Er is geen verband tussen de ervaring van de onderwijsinspectie door docenten en het beeld dat docenten hebben van de onderwijsinspectie.

Uit het onderzoek van Brimblecombe kwam naar voren dat de ervaring van stress erger was bij jongere werknemers. Omdat stress bijdraagt aan een slechte ervaring van de onderwijsinspectie is in dit onderzoek de verwachting gesteld dat jongere werknemers een slechtere ervaring zullen hebben met de onderwijsinspectie dan oudere werknemers.

Hypothese 2: Er bestaat een positief verband tussen de leeftijd van de docent en de concrete ervaring met de onderwijsinspectie.

Ditzelfde verschil was te volgens Brimblecombe en Ormston te vinden tussen mannen en vrouwen. Mannen hadden minder stress tijdens de inspectie en waren zekerder van zichzelf. Omdat de mate waarin iemand zich zeker van zichzelf voelde onder andere de ervaring van de onderwijsinspectie meet kan hierdoor de volgende hypothese opgesteld worden.

Hypothese 3: Mannen hebben een significant positievere ervaring met de onderwijsinspectie dan vrouwen.

Beschrijving onderzoekspopulatie

Dit onderzoek probeert duidelijk te maken of er een verband bestaat tussen de concrete ervaring van docenten met de onderwijsinspectie en het algemene beeld dat zij van de onderwijsinspectie hebben. De keuze om dit onderzoek uit te voeren in het basisonderwijs en om het voortgezet onderwijs niet mee te nemen in dit onderzoek is gemaakt op basis van verschillende aspecten: de aanleiding van het onderzoek, het verschil tussen het basis- en voortgezet onderwijs en een praktisch aspect.

Allereerst is dit onderzoek gedaan naar aanleiding van het rapport van commissie Dijsselbloem waarin aan is gegeven dat de kwaliteit van de basisscholen en hun leerlingen achteruit is gaan. Het tegengaan van deze teloorgang van de kwaliteit moet onder andere gebeuren door middel van goede inspecties. Indien een concrete ervaring met de onderwijsinspectie invloed heeft op het beeld van de docent en zo op het handelen van de docent dan moet de onderwijsinspectie hier rekening mee houden wanneer zij inspecteert. Omdat dit op het moment juist in het basisonderwijs belangrijk is, is er in dit onderzoek voor gekozen om het onderzoek puur op de basisscholen te richten.

Daarnaast is er een verschil tussen het basis- en het voortgezet onderwijs. Op middelbare scholen en op het voortgezet onderwijs zijn docenten vooral bezig met het overleveren van kennis, en zij worden dan ook vooral beoordeeld op deze punten. Wanneer een klas goede cijfers haalt doet de docent het hoogst waarschijnlijk ook goed. Op het basisonderwijs is deze beoordeling minder simpel te maken. Een docent in het basisonderwijs is ook bezig met het overleveren van kennis maar ook met het opvoeden van leerlingen. Leerlingen moeten in deze vroege fase leren samenwerken met andere kinderen en leren de beginselen van moraal. Deze laatste kwaliteiten worden op het voortgezet onderwijs min of meer als 'al aanwezig' beschouwd en daar hoeft minder op gestuurd te worden. Hierdoor is de beoordeling van een docent op het basisonderwijs lastiger omdat meer subjectieve oordelen een rol spelen, namelijk of een docent in staat is een leerling goed 'op te voeden'. Dit betekent dat de onderwijsinspectie zich op meerdere elementen in het onderwijs moet richten. Elke docent zal zijn eigen mening hebben over onderwijs en hoe dit ingericht moet worden en hierdoor is de verwachting dat de verschillende meningen over de onderwijsinspectie ook verder uit een zullen lopen. Dit maakt het interessanter om dit onderzoek uit te voeren in het basisonderwijs dan in het voortgezet onderwijs waar de inspectie zich vooral kan richten op de resultaten van de scholieren. Maar omdat dit verschil tussen de scholen bestaat is het ook verstandiger om deze twee typen onderwijs apart te onderzoeken. Van beide scholen wil men een zo helder mogelijk beeld schetsen, en door deze samen te onderzoeken kan de kennis vertroebelen.

Tot slot is er ook nog een praktisch aspect. Door in dit onderzoek het basisonderwijs te onderzoeken en het voortgezet onderwijs buiten beschouwing te laten verkleint dit onderzoek de onderzoekspopulatie en wordt het uitvoeren van dit onderzoek haalbaar in de gestelde tijd.

Enquête

Omdat deze onderzoekspopulatie zo omvangrijk is, is er in dit onderzoek een steekproef onder deze groep uitgezet door middel van een digitale enquête. Een enquête maakt het bovendien mogelijk om de verschillende ervaringen van de onderwijsinspectie statistisch met elkaar te vergelijken en hierdoor uiteindelijk zelfs een gemiddeld cijfer te geven voor de ervaring van docenten. Ook is door middel van een statistische analyse gecontroleerd of er een verband bestaat tussen de antwoorden van de respondenten op de verschillende onderdelen, een analyse die met een kwalitatieve methode erg lastig te maken is. Om deze redenen is in dit onderzoek gebruik gemaakt van een vragenlijst en is daar een statistische analyse van gemaakt.

Ervaringen van menig onderzoeker in de onderwijssector is dat deze sector 'onderzoeksmoe' is³⁸ waardoor er lage respons op onderzoeken is. Om deze reden is besloten om de enquête uit dit onderzoek samen te voegen met een enquête van een ander onderzoek van een student van de Universiteit Utrecht en deze als geheel uit te zetten. Het onderzoek van deze student beantwoordde de vraag of het algemene beeld dat docenten van de onderwijsinspectie hebben invloed heeft op het handelen van docenten. Dit onderzoek is uitgevoerd op basis van enquêtes Omdat in beide onderzoeken het algemene beeld dat docenten over de onderwijsinspectie hebben centraal staat, is besloten de enquêtes uit deze onderzoeken samen te voegen. Door dit te doen is gehoopt de kans te vergroten dat de docenten de samengestelde enquête eerder in zouden vullen omdat hij meewerkt aan twee onderzoeken in plaats van een andere enquête die slechts een onderzoek verder brengt.

Het onderzoek naar de invloed van het beeld van docenten over de onderwijsinspectie op het handelen van docenten is uitgevoerd door een student van de Universiteit Utrecht onder naam van het Christelijk Nationale Vakverbond (CNV). Het eerste contact met deze vakbond is tot stand gekomen door de onderzoeker, wanneer deze het CNV verzocht van het ledenbestand van de vakbond gebruik kon maken. De vakbond vond dit voorstel dermate interessant dat het dit onderzoek het liefste onder de eigen naam en eigen leden uit liet voeren.

De enquête is daarom uitgezet via de digitale nieuwsbrief van de onderwijsbond van het CNV. Deze vakbond laat zich bij haar handelen inspireren door het Evangelie en het daarop gebaseerde christelijk-sociaal gedachtegoed zonder daarbij duidelijk een geloofsovertuiging (protestants of rooms-katholiek) te willen laten domineren.³⁹ In deze digitale nieuwsbrief zal een oproep geplaatst worden om mee te werken aan dit onderzoek en staat een directe link naar de enquête. Deze nieuwsbrief is uitgezet onder 14.931 leden van het CNV, hoeveel leden hiervan werkzaam zijn in het basisonderwijs is niet geheel duidelijk. De helft van de leden van de onderwijsbond van het CNV werkt in het basisonderwijs, en de verwachting is daarom ook dat iets meer dan de helft van de ontvangers daarom in het basisonderwijs werkzaam is.

Door de enquête via de onderwijsbond van CNV uit te zetten is opnieuw geprobeerd een band te kweken tussen de docenten en het onderzoek. Doordat de docenten door hun eigen vakbond gevraagd is mee te werken aan het onderzoek, was de verwachting dat zij hier

³⁸ zie bijvoorbeeld: Masterthesis Virgie Hendriksen aan de Universiteit Utrecht

³⁹ van de site van CNVO: www.cnvo.nl

eerder deel aan zouden nemen, dan wanneer zij bijvoorbeeld een persoonlijke mail zouden ontvangen.

Om te voorkomen dat dit onderzoek een te eenzijdig beeld zou geven door slechts naar CNV leden het onderzoek te mailen, is ook naar overige scholen door heel Nederland het verzoek gemaïld om mee te werken aan dit onderzoek samen met de directe link naar de enquête. Op deze manier wordt getracht ook docenten die niet bij het CNV onderwijsbond aangesloten zijn bij het onderzoek te betrekken. Deze mails zijn verstuurd naar de contactgegevens van scholen in Nederland die op de website "www.schoolinbeeld.nl" openbaar gepubliceerd zijn. Deze website verstrekt de contactgegevens en informatie over scholen om burgers te kunnen informeren over het scholenaanbod in hun woonplaats. Hoeveel e-mails er precies verstuurd zijn is niet duidelijk, maar de schatting ligt op ongeveer 1.500 e-mails.

Op deze site staan slechts de algemene e-mail adressen van de scholen, deze zullen over het algemeen worden ontvangen door de directeurs van de school. De ontvanger beslist uiteindelijk of hij de enquête door wil sturen naar zijn collega's. Het is mogelijk dat slechts de directeurs hem zelf invullen en hem niet doorsturen. Dit zou een vertekend resultaat kunnen opleveren. Omdat directeurs zelf vaak ook nog lesgeven of in ieder geval ervaring hebben met lesgeven en daarom waarschijnlijk ook met inspectie op dat niveau. Het is echter ook zo dat directeurs ook op een ander niveau te maken hebben met de onderwijsinspectie. Docenten hoeven immers geen verantwoording af te leggen voor het beleid, alleen om de wijze van uitvoering daarvan. De directie wordt door de onderwijsinspectie wel gecontroleerd op het beleid. Als directeurs op dit laatste punt een ervaring met de onderwijsinspectie hebben die afwijkt van de ervaring die docenten hebben met de onderwijsinspectie, dan kan de uitkomst van dit onderzoek beïnvloed worden door de ervaring van de directie.

Om deze enquêtes samen te kunnen voegen was een gemeenschappelijke beschrijving van 'het algemene beeld van de onderwijsinspectie' nodig. Dit beeld is aan de hand van de eerder behandelde onderzoeken over de ervaringen en het beeld van docenten van de onderwijsinspectie vast gesteld. Toen dit gemeenschappelijke gedeelte vast stond zijn de individuele vragen over concrete ervaringen met de onderwijsinspectie en over de invloed op het handelen respectievelijk vooraan en achteraan de enquête toegevoegd.

De keus om eerst te vragen naar een concrete ervaring, vervolgens naar het beeld en tot slot naar de invloed op het handelen van de respondent is gebaseerd op de gedachte dat dit de chronologische en daarom logische volgorde van inspectie is. Allereerst heeft iemand een concrete ervaring, daarna vormt hij zijn beeld en past hij zijn handelen aan. Bovendien was er de verwachting dat wanneer een respondent eerst gevraagd wordt naar het algemene beeld van de onderwijsinspectie, hij daarna een concrete ervaring zou relativeren door middel van dit algemene beeld. Dit maakt het logisch om eerst te vragen naar de concrete ervaring en dan naar het algemene beeld. Omdat het voor beide onderzoeken belangrijk was om een zo groot mogelijke respons te krijgen op de vragen over het algemene beeld, is besloten om deze vragen in het midden van de enquête te plaatsen en deze niet te ruilen van plaats met de vragen over het handelen. De verwachting was namelijk dat aan het eind van de enquête meer mensen af zouden vallen.

Omdat de kans dat de docenten de concrete ervaring en de mening van de onderwijsinspectie verwarren met elkaar, of elkaar tijdens het invullen van de enquête laten beïnvloeden, is tussen deze twee delen van de enquête een kopje geplaatst waarin uitgelegd wordt dat de vragen die volgen niet meer gaan over de concrete ervaring maar over het algemene beeld van de onderwijsinspectie. In het begin van de enquête is deze vorm ook al uitgelegd maar door het aan het eind van de vragen over de concrete ervaring nogmaals specifiek uit te leggen is getracht deze beelden zo veel mogelijk van elkaar te scheiden zodat een duidelijk beeld ontstaat van beide begrippen. Bovendien is in de enquête gevraagd naar de *laatste* ervaring omdat deze nog het verst in het geheugen ligt en op deze manier de vragen het makkelijkst te beantwoorden zijn.

In de vragenlijst waar gevraagd wordt naar de eerdere ervaring van docenten zal gebruik gemaakt worden van de onderzoeken zoals deze eerder beschreven zijn. De ervaringen van docenten uit die onderzoeken zullen als leidraad dienen voor de vragen in de enquête, voor zowel de ervaring van de docenten als het beeld van docenten van de onderwijsinspectie. Wat deze begrippen precies meten wordt in het volgende hoofdstuk behandeld. De samenhang tussen deze twee begrippen is gemeten aan de hand van een enkelvoudige regressieanalyse.

Aan het eind van de enquête is gevraagd naar enkele algemene kenmerken van de respondenten. Dit betreft kenmerken als het geslacht, leeftijd, geloof en het type school waarop de respondenten lesgeven. Om deze gegevens is gevraagd om te kunnen controleren of de steekproef een representatieve afspiegeling vormt van de onderzoekspopulatie. Daarnaast kunnen deze gegevens gebruikt worden om te onderzoeken of er verschillen bestaan tussen de respondenten met verschillende achtergronden.

Samenstelling van variabelen

In dit onderzoek staan twee variabelen centraal. De eerste variabele is de onafhankelijke variabele, namelijk de concrete ervaring van de docent. De afhankelijke variabele is het algemene beeld dat docenten hebben van de onderwijsinspectie.

De eerste variabele is samengesteld uit de ervaringen van docenten met de onderwijsinspectie zoals die naar voren zijn gekomen in de eerdere onderzoeken van Chapman, Bennet, Brimblecombe.

In deze onderzoeken worden de gevoelens besproken die er bij docenten zijn op het moment dat de onderwijsinspectie langskomt. Samenvattend zijn de gevoelens die samen de concrete ervaring van de docenten over de onderwijsinspectie meten: De rol van de inspecteur, gevoel van zekerheid, zorgen, angst, stress, vertrouwen, bruikbaarheid van de informatie, (werk)druk. In dit onderzoek zullen deze gevoelens worden gebruikt om de ervaring van de docenten te meten. Naar de ervaring van deze begrippen wordt in de enquête letterlijk gevraagd, maar in sommige gevallen is de vraag ook anders geformuleerd. De vragen zijn soms in positieve zin hergeformuleerd omdat de begrippen die deze concrete ervaring meten vaak negatief geformuleerd zijn. Om de respondent scherp te houden zijn vragen gedeeltelijk willekeurig in positieve en negatieve zin gesteld. Dit is echter niet geheel willekeurig gebeurd. Vanuit het CNV vakbond was het verzoek gekomen om een groter gedeelte van de vragen positief te stellen, omdat door veel vragen te stellen met negatieve

begrippen het op de onderwijsinspectie over kan komen alsof CNV aanstuurt op een negatief rapport. Om deze reden is er gekozen om een groter gedeelte van de vragen in een positieve zin te vragen dan in een negatieve. Welke vragen positief gesteld zijn is geheel willekeurig uitgekozen.

De concrete ervaring met de onderwijsinspectie is gemeten in de vragen 4 en 7 t/m 15. De docenten is gevraagd om hier telkens aan te geven op een vijfpuntsschaal in hoeverre zij de onderwijsinspectie tijdens de laatste inspectie op een bepaalde manier hadden ervaren, waarbij de eerder behandelde begrippen aan bod kwamen. Deze begrippen toonden een redelijke samenhang (0,64) en om deze nog iets te vergroten is vraag 14 naar de ervaring van de toegenomen druk om te presteren weggelaten bij de analyse van de concrete ervaring van de docenten met de onderwijsinspectie, waardoor de betrouwbaarheid van de concrete ervaring groter is (0,78). De betrouwbaarheid van de variabele was al redelijk hoog, maar door vraag 14 weg te laten kon de betrouwbaarheid aanzienlijk worden vergroot, iets wat door het weglaten van andere vragen niet kon. Dit was genoeg reden om aan te nemen dat deze vraag iets anders mat, wat wel redelijk samenhang met de ervaring van docenten, maar niet precies hetzelfde. Dit had de uitslag van de ervaring kunnen beïnvloeden en om deze reden is deze vraag weggelaten.

Het beeld dat docenten van de onderwijsinspectie hebben is ook samengesteld uit dezelfde onderzoeken als die bij de concrete ervaring. Er komen hier echter nog enkele onderzoeken bij. Samenvattend denken docenten dat de onderwijsinspectie noodzakelijk is, positief, een positieve bijdrage aan kwaliteitsverbetering, een instantie die vaker moet komen controleren, een te overwinnen obstakel of iets wat je aangedaan wordt. Ook voor de inspecteur is een belangrijke rol weg gelegd. Indien docenten het idee hebben dat de inspecteur een negatieve bijdrage levert dan zullen zij minder bereid zijn iets van hem te leren. Er is dus ook nadrukkelijk naar zijn bijdrage in het proces gevraagd. In dit onderzoek zal ook gecontroleerd worden of de gevoelens van de docenten ook omgezet worden in een algemeen beeld van de onderwijsinspectie. Zo wordt dus getest of wanneer de ervaring van de docent is dat de feedback tijdens de vorige inspectie positief was, hij ook het idee heeft dat dit in het algemeen zo zal zijn. Om deze reden zullen ook naar de gevoelens van de concrete ervaring gevraagd worden in de algemene zin.

De algemene mening van de docenten over de onderwijsinspectie is gemeten aan de hand van de vragen 16 t/m 23 en 25 t/m 31. Ook hier is telkens gevraagd aan de docenten om op een vijfpuntsschaal aan te geven in hoeverre de stellingen overeen kwamen met hun beeld van de onderwijsinspectie. Deze vragen toonden een grote samenhang (0,92) en meten dus samen het algemene beeld van de onderwijsinspectie.

Resultaten

Algemene bevindingen

Nadat de digitale nieuwsbrief onder de CNV leden was uitgezet, was de verwachting dat het aantal ingevulde enquêtes erg zou stijgen. De respons op deze nieuwsbrief viel echter tegen, vier dagen na het uitzetten van de enquête waren er slechts 68 enquêtes ingevuld terug gekomen, ongeveer een half procent van het aantal ontvangers van de nieuwsbrief. Opvallend was dat een groot gedeelte van deze respondenten rooms-katholiek was. Na deze vier dagen is begonnen met het persoonlijk mailen van de scholen via de website www.schoolinbeeld.nl. Toen deze enquêtes uit werden gezet was er een grote toename in het aantal ingevulde enquêtes te zien. De eerste verzoekmails zijn verstuurd naar basisscholen in de provincies Zeeland en Friesland, overwegend protestantse provincies met protestantse scholen. Toen deze enquêtes verstuurd waren, was er een grote toename te zien in het aantal protestante respondenten. Uit deze stijging van het aantal (protestantse) respondenten kan worden geconcludeerd dat een persoonlijke mail beter heeft gewerkt dan de nieuwsbrief die uit is gezet onder leden.

Achtergrondkenmerken respondenten

Dit onderzoek heeft zich gericht op docenten in het basisonderwijs. In totaal zijn er 168 duizend leerkrachten werkzaam op de ruim 1,6 miljoen basisscholen. In het basisonderwijs zijn meer vrouwen werkzaam dan mannen, er werken 132 duizend vrouwen en 36 duizend mannen in het basisonderwijs. De vrouwen waren gemiddeld 41 jaar en de mannen gemiddeld 46 jaar.⁴⁰

In totaal zijn er in dit onderzoek 372 respondenten over heel Nederland geënquêteerd. Van deze basisschooldocenten liepen de leeftijden van 22 tot 63 jaar en was de gemiddelde leeftijd 47 jaar. Mannen waren gemiddeld 52 en vrouwen gemiddeld 45 (bijlage 3), de leeftijden zijn in dit onderzoek dus iets hoger dan het landelijk gemiddelde in 2007.

Van de ondervraagden was 20,7% mannelijk en 39,8% vrouwelijk, 39,5% heeft deze vraag niet ingevuld. In Nederland is het aantal mannelijke docenten 21,4% en het aantal vrouwelijke docenten 78,6% (2007). Het aantal mannen in deze steekproef is dus een reële afbeelding van het percentage werkzame docenten in Nederland, het percentage vrouwen is echter een stuk lager en daarom een minder reële afbeelding van de werkelijkheid. In verhouding zijn er in dit onderzoek dus meer mannen geënquêteerd. Om te onderzoeken of dit verschil significant is, is er een chi-kwadraat toets uitgevoerd. Uit deze toets is gebleken dat het verschil tussen de steekproef en de onderzoekspopulatie significant is. ($\chi^2 = 21,56$; $df=1$; $p<0,001$)

Van het aantal ondervraagden was 5,9% Nederlands-hervormd, 6,5% gereformeerd, 22,6% Rooms-katholiek en 0,3% Islamitisch. Het grootste gedeelte (44,4%) gaf geen antwoord op deze vraag, 16,9% gaf aan niet te geloven en 3,5% hing een ander geloof aan.

Van de respondenten was 11,8% werkzaam op een openbare school, 25% was werkzaam op een rooms-katholieke school, 15,1% op een protestants-christelijke school, 12% gaf aan op een ander soort school te werken. In het jaar 2007/2008 was van het aantal basisscholen in

⁴⁰ Bruggink (2008)

Nederland 31% een openbare school, 28% protestant-christelijk, 34% rooms-katholiek en 8% viel onder het overig bijzonder onderwijs.⁴¹

Om te testen of de uitkomst van het onderzoek betrouwbaar is, is gebruik gemaakt van een chi-kwadraat toets. Uit deze toets is gebleken dat het verschil tussen de steekproef en de onderzoekspopulatie significant is ($\chi^2=19,76$; $df=3$; $p<0,001$)

Van de respondenten was 21% geen lid van een vakbond, 28% was lid van het CNV, 7,8% was lid van de AOB, 3% gaf aan bij een andere vakbond aangesloten te zijn en 40,3% heeft deze vraag niet ingevuld. Dit betekent dat het uitzetten van overige enquêtes onder basisscholen succesvol is geweest en de enquête een stuk realistischer is geweest dan wanneer deze slechts onder CNV-leden was uitgezet.

Variabelenonderzoek

Om te onderzoeken of de vragen in de enquête nog andere componenten meten dan degene die vastgesteld zijn bij het creëren van de enquête is in dit onderzoek een factor analyse gedaan. Alle vragen over de ervaring en het beeld van de docent zijn in deze analyse meegenomen. Op basis van de factor analyse zijn 8 verschillende achterliggende factoren te onderscheiden. In deze factoren zijn alleen meest sterk wegende variabelen meegenomen om de betrouwbaarheid van analyse te vergroten. In de meeste factoranalyses betekent dat, dat vragen pas vanaf een score van 0,7 zijn meegenomen in de factor. Deze componenten worden gecreëerd door de volgende vragen en zijn als volgt te omschrijven:

- Relatie met de onderwijsinspectie: Deze factor wordt bepaald door de mate waarin de docenten het idee hebben dat inspecteurs het beste voor hebben en hadden met de school, de kwaliteit van het inspectierapport voor de verbetering van de kwaliteit van de school, de mate waarin docenten inspectie 'bruikbaarheid' vinden, het wederzijds respect tussen de inspecteur en docent, de mate van samenwerking tussen de inspectie en de school en de mate waarin ze op een gelijkwaardige manier over de kwaliteit van onderwijs kunnen praten met de inspectie.
- Oordeel van de inspectie: De variabelen achter deze factor hingen minder met elkaar samen dan de andere factoren (minimaal 0,43 tot maximaal 0,53). De vragen waar het hier om ging waren de vragen of de docent zich zorgen maakte over het oordeel van de inspectie en afgerekend werd op fouten. Daarnaast wordt deze factor bepaald door de vragen of de inspectie genoeg inspecteert op leerlingzorg, kwaliteitstijd en onderwijstijd.
- Aspecten van het oordeel van de inspectie. Ook in de derde factor waren weinig sterke variabelen te vinden en bovendien lijkt deze factor erg op de tweede factor. De vragen die in deze factor van belang zijn, zijn de vragen in hoeverre de docent zich zorgen maakte over het oordeel van de inspectie en afgerekend werd op fouten. Daarnaast wordt deze factor bepaald door de vragen of de inspectie genoeg inspecteert op leerlingzorg, kwaliteitstijd, onderwijstijd en rekenen en taal. Deze factor is dus bijna niet te onderscheiden van de tweede factor, er is echter een variabele bijgekomen die de nadruk wat meer legt op de aspecten waar de inspectie het oordeel op baseert.
- Kennis van inspectierapporten: Deze factor wordt bepaald door de vragen hoe intensief de docent gesprekken heeft met de directie over de onderwijsrapporten,

⁴¹ CBS (2008)

hoe goed de docent zelf vindt dat hij op de hoogte is van het inspectierapport en de hoe goed hij vindt dat hij op de hoogte wordt gehouden door de directie.

- In de vijfde factor zijn hele lage scores waardoor deze niet betrouwbaar is. Er zijn slechts twee variabelen die boven een score van 0,4 uitkomen, namelijk de mate waarin de docenten het idee hebben dat het Nederlandse onderwijs niet zonder inspectie kan en of ze vinden dat de onderwijsinspectie genoeg op financiën controleert.
- Aspecten van inspectie: Ook in de zesde factor zijn weinig hoge scores te vinden. Slechts twee variabelen scoren hoger dan een 0,4. Dit zijn de vragen of docenten vinden of de inspectie genoeg controleert op de manier van lesgeven en op de wijze waarop leerlingen worden opgevoed tot burgers. Maar ook deze factor is erg vaag en redelijk onbetrouwbaar.
- Toegankelijkheid onderwijsinspectie: In de laatste factor is er slechts een factor die boven een score van 0,4 uitkomt. Dit is de vraag of de school bij de inspectie terecht kan voor informatie. Omdat dit slechts een vraag is, is ook dit niet echt een achterliggende dimensie te noemen.

Uit de factor analyse blijkt dat er dus eigenlijk slechts drie sterke factoren naar voren komen, namelijk de relatie die de docent heeft met de onderwijsinspectie, de verschillende factoren waar de onderwijsinspectie op inspecteert en in hoeverre de docent zich daar druk om maakt en de mate waarin de docent kennis heeft van de onderwijsrapporten.

De variabelen uit de eerste factor zijn samengevoegd om te onderzoeken hoe de docenten deze dimensie beoordelen. Het gaat hierbij om de vragen 12,13,16,18, en 26 t/m 29 in de enquête. Deze samengestelde dimensie over de relatie met de onderwijsinspectie blijkt zeer betrouwbaar (0,92). De scores op de vijfpuntsschaal waarop de relatie gemeten wordt, zijn heel gevarieerd. De beoordeling die de respondenten geven aan hun relatie met de onderwijsinspectie variëren van een 1,11 tot een 5,0. De gemiddelde score op deze dimensie is een 3,2. Docenten geven dus een heel gemiddeld cijfer aan hun relatie met de onderwijsinspectie. Uit een inter-itemcorrelatietest blijkt dat vooral de mate waarin de docent het idee heeft dat de inspecteur het beste met de school voor heeft (0,83) en de mate waarin ze gelijkwaardig over kwaliteit kunnen spreken (0,81) bepalend is voor dit cijfer.

Ook de vierde dimensie is samengevoegd. Door deze vragen samen te voegen kan worden onderzocht hoe docenten zelf aangeven op de hoogte te zijn van inspectie en hoe intensief ze het daar op school over hebben. Deze vragen in deze dimensie toonden een grote samenhang (0,7). De score op een vijfpuntsschaal waarop gemeten is valt hoog uit. Docenten geven hun gemiddelde kennis van het inspectierapport een 4,1. Het is positief dat docenten dit hoge cijfer geven. Docenten weten dus goed wat er op hun school speelt en kunnen daarom ook een goed oordeel vellen over de inspectie.

Verband tussen ervaring en algemeen beeld.

De concrete ervaring van de docenten van de laatste inspectie gemeten aan de hand van de vragen 4 en 7 t/m 13 en vraag 15. Op een vijfpuntsschaal waarbij 1 een zeer negatieve ervaring moet symboliseren en 5 een zeer positieve ervaring, geven docenten gemiddeld een 3,3 voor hun concrete ervaring met de onderwijsinspectie (sd: 0,67). Een gemiddeld

cijfer op een vijfpuntsschaal is een 3, de docenten hebben dus een redelijk gemiddelde ervaring met de onderwijsinspectie, deze ervaring is niet erg positief of negatief.

Om meer inzicht te krijgen in wat de belangrijkste bepalende factoren zijn voor de uiteindelijke beoordeling van de concrete ervaring van docenten is er in dit onderzoek een inter-item correlatie test gedaan. Deze test geeft aan in welke mate variabelen van invloed zijn op de uiteindelijke uitslag van de totale variabele. Hiermee kan dus gemeten worden welke vragen het meeste invloed hebben gehad op de gemiddelde score. Uit deze test is gebleken dat vooral de vragen over de gevoelens van docenten belangrijk zijn, namelijk vraag 9 en 10 (0,73 en 0,76). Deze vragen gaan respectievelijk over de vraag of docenten tijdens een inspectie bang zijn om afgerekend te worden op fouten en of ze zich op hun gemak voelen tijdens inspectie. De vraag of bijvoorbeeld het inspectierapport nuttig was voor de kwaliteitsverbetering van de school was minder van belang (0,48).

Het algemene beeld van de docenten werd gemeten aan de hand van vraag 16 t/m 23 en 25 t/m 31. Op een vijfpuntsschaal waarbij 1 stond voor een negatief beeld voor de onderwijsinspectie en 5 voor een positief beeld van de onderwijsinspectie, gaven de docenten hun beeld van de onderwijsinspectie gemiddeld een 3,1 (sd: 0,63). Dit is een redelijk gemiddeld cijfer, de docent heeft dus geen heel sterk positief of negatief beeld van de inspectie.

Om zicht te krijgen op wat belangrijk is bij het beoordelen van het algemene beeld van de onderwijsinspectie is opnieuw een inter-item correlatietest gedaan om te onderzoeken welke onderwerpen bepalend zijn voor de uitslag van de gemiddelde score op het algemene beeld. Uit deze test is gebleken dat het beeld vooral beïnvloed wordt door de mate waarop docenten het idee hebben dat ze als school op een gelijkwaardige manier over de kwaliteit van het onderwijs kunnen praten (0,51) en ook de mate waarop ze het idee hebben dat de onderwijsinspectie het beste met de school voor hebben (0,47) en de mate waarin de onderwijsinspectie een goede bijdrage levert aan de kwaliteit van de school (0,46) is erg belangrijk. Van de respondenten uit dit onderzoek geeft 48,9% aan gelijkwaardig over de kwaliteit van onderwijs te kunnen spreken met de onderwijsinspectie. Slechts 54,1% van de respondenten geeft aan dat ze het idee hebben dat de onderwijsinspectie het beste met hun school voor heeft.

Het uiteindelijke doel van dit onderzoek is om te zien of er een verband of samenhang bestaat tussen de concrete ervaring van de docenten met de onderwijsinspectie en het algemene beeld wat zij van de onderwijsinspectie hebben. De hypothese van dit onderzoek was dat er tussen deze twee variabelen geen verband bestond.

Omdat zowel het algemene beeld van de onderwijsinspectie als de ervaring van de onderwijsinspectie op interval-rationiveau gemeten zijn is in dit onderzoek allereerst een Pearsons productmomentcorrelatie uitgevoerd om te onderzoeken of er een samenhang bestaat tussen deze twee variabelen. Uit deze test bleek een redelijk sterke positieve samenhang ($r=0,63$; $p<0,001$; $n= 253$) tussen de ervaring van de docent met de onderwijsinspectie en het algemene beeld dat de docent heeft van de onderwijsinspectie. De grafiek in bijlage 4 geeft deze samenhang grafisch weer. Hieruit wordt duidelijk dat hoe beter de concrete ervaring van de docent, hoe beter ook zijn algemene beeld van de onderwijsinspectie zal zijn.

Omdat duidelijk is dat er een samenhang bestaat tussen deze twee variabelen, kan er ook getest worden of er een causaal verband bestaat tussen de twee variabelen. Daarom is er in dit onderzoek gebruik gemaakt van een enkelvoudige regressieanalyse, waaruit duidelijk kan worden of het algemene beeld van de onderwijsinspectie te verklaren valt aan de hand van de concrete ervaring met de onderwijsinspectie. De enkelvoudige regressieanalyse gaf aan dat de sterkte van het verband uitgedrukt in een correlatiecoëfficiënt 0,63 ($p < 0,001$) is. Van de variantie in de beoordeling van het algemene beeld van de docenten kan 40% verklaard worden uit de concrete ervaring met de onderwijsinspectie. Dat betekent dat 60% van het beeld niet uit de ervaring van de docent zal bestaan. Het beeld dat de docent heeft van de onderwijsinspectie kan dus niet uitsluitend door zijn ervaring met de onderwijsinspectie worden verklaard.

Uit de factoranalyse kwam naar voren dat de relatie met de docent ook een sterke achterliggende dimensie was. Om te controleren of de relatie die de docent heeft met de onderwijsinspectie, ook invloed heeft op het beeld dat hij heeft van de onderwijsinspectie is eerst getest of er een samenhang tussen deze twee variabelen bestaat. Omdat beide variabelen op interval-rationiveau gemeten zijn is er een Pearson-productmomentcorrelatie uitgevoerd. Uit deze test bleek dat er een zeer sterke samenhang bestaat ($r = 0,95$; $p < 0,001$; $n = 253$) tussen de relatie tussen de docent en de onderwijsinspectie en het beeld dat de docent heeft van de onderwijsinspectie. De grafiek in bijlage 5 geeft deze samenhang grafisch weer. Hieruit wordt duidelijk dat hoe beter de relatie tussen de docent en de onderwijsinspectie is, hoe beter ook het beeld dat de docent van de onderwijsinspectie heeft zal zijn.

Om te onderzoeken of de samenhang ook uit te drukken is in een causaal verband is een enkelvoudige regressieanalyse uitgevoerd. Deze analyse gaf aan dat de sterkte van het verband uitgedrukt in een correlatiecoëfficiënt 0,95 ($p < 0,001$) is. Van de variantie in de beoordeling van het algemene beeld van de docenten kan 89% verklaard worden uit de relatie tussen de docent en de onderwijsinspectie. Een zeer groot gedeelte van het beeld dat de docent heeft van de onderwijsinspectie valt dus te verklaren uit de relatie die er tussen deze twee bestaat.

Een andere hypothese van dit onderzoek was dat er positief verband zou bestaan tussen de leeftijd van de docent en de concrete ervaring van de onderwijsinspectie. Ook in deze test zijn beide variabelen gemeten op interval-rationiveau en daarom is hier opnieuw eerst een Pearsons productmomentcorrelatie gebruikt om de samenhang tussen beide variabelen te kunnen meten. Uit deze test is gebleken dat er geen significante samenhang bestaat ($r = 0,04$; $p = 0,56$ $n = 214$) tussen de leeftijd van de docent en de concrete ervaring met de onderwijsinspectie. De hypothese dat er een positief verband zou bestaan tussen de leeftijd van de docent en de ervaring met de onderwijsinspectie kan dus niet worden bevestigd.

De derde hypothese was dat mannen zich zekerder zouden voelen dan vrouwen en dat ze daarom ook een positievere ervaring met de onderwijsinspectie zouden hebben. Om dit te zien is eerst gekeken of er een verschil bestaat in de mate waarin mannen en vrouwen zich zeker voelen tijdens de inspectie. De vraag of de respondenten zich zeker voelen tijdens een inspectie is gemeten op ordinaal niveau en daarom is er in dit onderzoek een Mann-Whitney U-toets uitgevoerd. Uit de test is gebleken dat mannen zich iets zekerder voelen

(gemiddelde rangordescore 117) dan vrouwen (gemiddelde rangordescore 108), maar dit verschil is niet significant ($U=5029,5$; $p=0,236$). Daarnaast is er gecontroleerd of er een verschil bestaat in de ervaring van de onderwijsinspectie tussen mannen en vrouwen. Omdat de ervaring van de onderwijsinspectie gemeten is op interval-rationiveau en de splitsingsvariabele een nominaal karakter heeft, is voor deze test gebruik gemaakt van een t-toets. Uit deze test kan geen significant verschil worden aangetoond tussen de ervaringen van mannen met de onderwijsinspectie (gemiddelde score: 3,3; sd: 0,62) en de gemiddelde ervaring van vrouwen met de onderwijsinspectie (gemiddelde score 3,2 sd:0,61). De hypothese dat mannen een betere ervaring met de onderwijsinspectie hebben dan vrouwen kan dus niet worden bevestigd ($T=1,5$; $df=152,14$; $p=0,126$).

Uit de resultaten van de vragenlijst kunnen ook enkele opvallende uitspraken gedaan worden. Iets wat opvalt is dat in dit onderzoek 9,5% van de respondenten aangeeft dat de inspectie te vaak zou inspecteren op hun basisschool, terwijl 48,1% van de respondenten zich niet kan vinden in deze mening en deze groep geeft aan het (helemaal) oneens te zijn met de stelling. Deze laatste groep vindt dus dat de inspectie genoeg inspecteert of zelfs vaker zou moeten komen inspecteren.

Een ander opvallend feit is dat 31,5% van de respondenten tijdens de vorige inspectie geen contact heeft gehad met de inspecteur. De overige 68,5% die wel contact heeft gehad met de inspecteur, vindt dat de inspecteur geen realistisch beeld krijgt van de klas. Op deze vraag geeft slechts 22,9% van de respondenten een positief antwoord. Meer dan de helft, 53,7% van de respondenten geeft aan het niet eens te zijn met deze stelling. Dit betekent waarschijnlijk dat de inspecteur maar weinig in de klas komt en indien ze in de klas komen dit zeer vluchtig doen. Docenten vinden immers niet dat de inspectie te vaak langs komt, maar geven juist aan dat ze geen contact met hem hebben en dat hij geen goed beeld kan krijgen van de klas.

Conclusie

Dit onderzoek heeft aangetoond dat de docenten hun ervaring met de onderwijsinspectie gemiddeld met een 3,3 op een vijfpuntsschaal. Dit cijfer is een voldoende maar ligt nauwelijks boven het mogelijke gemiddelde cijfer. De docenten hebben dus een iets boven gemiddelde ervaring met de onderwijsinspectie, deze is niet slecht maar ook geen bijzonder goede ervaring.

De docenten beoordelen hun algemene beeld van de onderwijsinspectie met een 3,1 op een vijfpuntsschaal. Dit cijfer is ook een voldoende maar dit cijfer ligt slechts een tiende boven de gemiddelde mogelijke score. Opnieuw wijst dit onderzoek uit dat de docenten een heel gemiddeld beeld hebben van de onderwijsinspectie, dit is geen negatief beeld maar ook geen bijzonder goed beeld.

Ondanks dat het beeld en de ervaring van de docenten met de onderwijsinspectie niet onvoldoende worden beoordeeld, zal een organisatie als de onderwijsinspectie moeten streven naar een hogere beoordeling dan de docenten hier geven. De onderwijsinspectie moet streven naar een goede relatie tussen de docent en de inspectie en deze cijfers geven nog geen blijk van een sterke relatie. Dit blijkt ook uit het cijfer dat gegeven wordt voor de relatie tussen de docent en de onderwijsinspectie. Dit cijfer is voldoende en geeft dus aan dat docenten de inspectie als prettig ervaren, maar laat wel ruimte voor verbetering.

De hoofdvraag van dit onderzoek is positief te beantwoorden, uit het onderzoek is naar voren gekomen dat er een verband bestaat tussen de concrete ervaring van docenten met de onderwijsinspectie en het algemene beeld dat zij van de inspectie hebben. Het beeld dat de docenten hebben van de onderwijsinspectie zal voor een gedeelte te verklaren zijn door de ervaring die zij met de onderwijsinspectie hebben. Dit beeld wordt echter niet geheel bepaald door een ervaring met de onderwijsinspectie.

Dit onderzoek toont aan dat een andere factor veel belangrijker is in het bepalen van het beeld van de docent. Deze factor is de relatie die er bestaat tussen de docent en de onderwijsinspectie. Het grootste gedeelte van het beeld is uit deze factor te verklaren. Het is dus van essentieel belang dat de onderwijsinspectie ervoor zorgt dat deze relatie goed is. Hier kan voor gezorgd worden door open te staan voor de mening van de docenten en intensiever met ze samen te werken. Uit het artikel van Bovens staat beschreven dat wanneer de sector intensief bij de inspectie betrokken wordt, het draagvlak zal groeien. Ook hier zal dat het geval zijn. Als docenten zien dat zij bijdragen aan de uitkomst van het onderzoeksrapport doordat de inspectie intensiever met hun samenwerkt, dan zal het draagvlak voor inspectie groeien, zal de relatie tussen beide partijen verstevigen en zal zo het beeld dat de docenten hebben van de onderwijsinspectie verbeteren.

Dat de onderwijsinspectie intensiever op scholen aanwezig zal moeten zijn en meer met de leraren in gesprek zal moeten gaan, blijkt ook uit de ervaring die docenten hebben. Uit dit onderzoek is gebleken dat de ervaring die docenten hebben vooral wordt bepaald door de gemoedstoestand van de docenten, de mate waarin zij zich zorgen maken, angstig zijn of zich op hun gemak voelen. De inspecteur op de school zal zich dus vriendelijker, meer coöperatief en meer open moeten opstellen om de docenten zich op hun gemak te laten

voelen. Dit zal niet alleen de ervaring die docenten met de onderwijsinspectie hebben verbeteren, maar door een meer open en vriendelijkere houding van de inspecteur kan bovendien ook het beeld worden verbeterd. De inspectie kan zo laten zien dat ze het beste met de school voor heeft en dat ze open staat voor discussie over de kwaliteit van onderwijs.

Bijna de helft van de respondenten geeft dan ook aan dat de onderwijsinspectie genoeg langskomt, of zelfs nog vaker langs mag komen. Bovendien geeft slechts een klein gedeelte van de respondenten aan dat de inspecteur een realistisch beeld heeft kunnen krijgen van het klaslokaal en sommige docenten hebben helemaal geen contact gehad met de inspecteur. Zowel de gegevens uit de steekproef als de eerder gevonden literatuur lijken er op te wijzen dat docenten juist graag hebben dat de inspectie vaker langs komt en dat de inspecteur op een moment van inspectie meer contact zoekt met de docent.

Wanneer de inspectie zorgt dat ze vaker in de klas aanwezig is en op een positieve manier in contact zal treden met de docent, dan zal dit ervoor zorgen dat de inspecteur een realistischer beeld zal krijgen van wat er in de klas gebeurt, maar de docent zal dan ook een betere relatie krijgen met de onderwijsinspectie en op die manier uiteindelijk ook een beter beeld van de onderwijsinspectie.

De oplossing om vaker op scholen aanwezig te zijn is een erg arbeidsintensieve oplossing en zal meer geld kosten. Door dit echter toch te doen zal de effectiviteit van de onderwijsinspectie enorm stijgen. Natuurlijk krijgt de onderwijsinspectie een realistischer beeld doordat er vaker inspecteurs aanwezig zijn en ze meer mensen te spreken krijgen. De docent zal zo ook het idee krijgen dat inspectie een gezamenlijk proces van kwaliteitsverbetering is in plaats van iets wat hen aangedaan wordt. De literatuur wijst er op dat deze laatste verandering in de praktijk leidt tot een vermindering van stress, en dat betekent dat de docent realistischer gedrag zal vertonen op het moment van inspectie. De inspectie kan ook op die manier een realistischer beeld van de klas krijgen.

De onderwijsinspectie zal door vaker langs te komen en op een positieve manier in contact te treden dus effectiever zijn doordat ze een beter beeld krijgt van wat er in het klaslokaal gebeurt en het advies om die reden meer op maat zal zijn. Maar doordat de docenten een betere ervaring en een betere relatie hebben met de onderwijsinspectie zal ook het beeld van de onderwijsinspectie veranderen en zullen ze uiteindelijk ook eerder bereid zijn te handelen naar het advies van de onderwijsinspectie. Deze arbeidsintensieve oplossing zal de effectiviteit van de onderwijsinspectie dus enorm vergroten.

Discussie

Uit de verschillende testen in dit onderzoek is gebleken dat de onderzoeksvariabelen in dit onderzoek erg betrouwbaar zijn. Doordat er een factoranalyse is gedaan blijkt dat de relatie tussen de docent en de inspectie erg van belang is. Maar door betrouwbaarheidsanalyses kan ook worden aangetoond dat vooraf vastgesteld variabelen ook een sterke samenhang vertonen. De grote samenhang tussen de verschillende begrippen toont aan dat het onderzoek zeer valide is. De steekproef is echter erg klein, bovendien zijn er enkele significante verschillen te vinden met de onderzoekspopulatie. Het onderzoek is dus misschien wel valide, maar hierdoor niet geheel betrouwbaar. Ander onderzoek kan daarom resulteren in conflicterende gegevens.

Dat de steekproef geen hele reële afspiegeling is van de onderzoekspopulatie, betekent echter niet dat de gegevens uit het onderzoek verwaarloosbaar zijn. Het geeft een duidelijk beeld van de ervaring die een groep docenten hebben met de onderwijsinspectie. Een grootschaliger onderzoek is nodig om uit te zoeken of deze gegevens representatief zijn voor een grotere groep docenten.

Dit onderzoek levert een waardevolle bijdrage aan de reeds bestaande literatuur over dit onderwerp. Het geeft op sommige punten een ander perspectief dan reeds bekend. Zo blijkt uit dit onderzoek dat de ervaring met de onderwijsinspectie anders is dan men kon denken. Uit de verschillende onderzoeken bleek dat docenten erg negatieve ervaringen hadden met de onderwijsinspectie. Dit onderzoek toont aan dat de ervaring van de docenten minder slecht is dan in eerdere onderzoeken blijkt, docenten geven zelfs een kleine voldoende aan hun ervaring.

Het onderzoek sluit aan bij reeds bestaande kennis als het gaat om het beeld dat docenten hebben van de onderwijsinspectie. Uit deze onderzoeken bleek dat de docenten een positief beeld hadden van de onderwijsinspectie. Dit onderzoek toont aan dat dit beeld inderdaad positief is, en dat docenten zelfs liever hebben dat de inspectie vaker langs komt.

Dit onderzoek lever tevens een bijdrage aan de reeds bestaande literatuur door aan te tonen aan dat er een verband bestaat tussen de ervaring die docenten hebben met de onderwijsinspectie en het beeld dat zij van de onderwijsinspectie hebben. Het is echter ook gebleken dat de relatie die er bestaat tussen de onderwijsinspectie en de docent van veel groter belang is voor het beeld van de docent. Het is van belang dat de onderwijsinspectie aan deze relatie werkt als ze het beeld wil verbeteren. Verder onderzoek zal kunnen uitwijzen hoe deze relatie het beste te verbeteren is.

Dit onderzoek draagt hierdoor bij aan een verbeterde relatie tussen de onderwijsinspectie en de docent. Doordat dit onderzoek aantoont welke factoren de grootste invloed hebben op de relatie en het beeld van docenten kan de onderwijsinspectie de relatie verbeteren door deze facetten te verbeteren of er meer aandacht aan te besteden.

Literatuurlijst

- Argyris, C. (1985) *“Strategy, change and defensive routines.”* Ballinger, Cambridge.
- Bardach, E. & Kagan, R.A. (2002) *“Going by the book, the problem of regulatory unreasonableness.”* Temple University press, Philadelphia.
- Bennet, M. (2001) *“School inspections in Schotland.”* University of Strathclyde
- Bovens, M. (2007) *“Analysing and Assessing Accountability: A Conceptual Framework”*. European Law Journal, Vol. 13, No. 4
- Bovens, M. & Schillemans, T. (2009) *“Handboek publieke verantwoording”*. Uitgeverij Boom, Den Haag.
- Bovens, M., 't Hart, P., Twist M. van, & Rosenthal, U. (2001) *“openbaar bestuur beleid organisatie politiek”*. Uitgeverij Kluwer, Alphen aan den Rijn.
- Brimblecombe, N. & Ormston, M. (1996). *“Gender differences in teacher response to school inspection”*. Educational Studies, Vol. 22, Issue 1.
- Bruggink, J. (2008) *“Vergrijzing van bedrijfstakken en beroepen.”* Sociaal Economische Trends, 3^e kwartaal, pp. 7-11
- Centraal bureau voor de statistiek (2008) , *Jaarboek onderwijs in cijfers 2009*, Den Haag: CBS
- Chapman, C. (2002) *“Ofsted and School Improvement: teachers’ perceptions of the inspection process in schools facing challenging circumstances”* School Leadership & Management, Vol. 22, No. 3, pp. 257–272
- Chapman, C. (2001) *“Changing classrooms through inspection”* School Leadership & Management, Vol. 21, No. 1, pp. 59–73
- Commissie Dijsselbloem (2008). *Tijd voor onderwijs, Parlementair onderzoek onderwijsvernieuwingen*. Rapport. Tweede Kamerstuk 31007, nr. 6.
- Cornet, M., Huizinga, F., Minne, B. & Webbink, D. (2006) *“Kansrijk kennisbeleid.”* Den Haag: CPB.
- Christis, J. (1998) *“Arbeid, organisatie en stress”*. Aksant Uitgeverij, Amsterdam
- Fiske, S. T. & Taylor, S. E. (1991) *“Social cognition”*. McGraw-Hill Inc, New York.
- Heckhausen, H. *“Achievement motivation and its constructs: A cognitive model.”* (1977) Motivation and emotion, volume 1, number 4.

Hopkins, H. & Watling, B. (1999) *"From Inspection to School Improvement? Evaluating the Accelerated Inspection Programme in Waltham Forest"*. British Educational Research Association Journal, Vol. 25, No. 5.

Kagan, D. M. (1992) *"Implications of research on teacher belief"*. Educational Psychologist, 27, 65-90.

Leeuw, F.L. (2002) *"Reciprocity and Educational Evaluations by European Inspectorates: assumptions and reality checks"* Quality in Higher Education, Vol. 8, No. 2

MacBeath, J. & McGlynn, A. (2002) *"Self-evaluation, what's in it for schools?"* RoutledgeFalmer, New York.

Martin, L.L. & Tesser, A. (1992) *"The construction of social judgements"*. Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey

Millar, G. M., Millar, K. U. (1996) *"The Effects of Direct and Indirect Experience on Affective and Cognitive Responses and the Attitude–Behavior Relation"*. Journal of experimental social psychology 32, 561–579 Article no. 0025

Mullis, I.V.S., Martin, M.O., & Foy, P. (with Olson, J.F., Preuschoff, C., Erberber, E., Arora, A., & Galia, J.). (2008). *"TIMSS 2007 International Mathematics Report: Findings from IEA's Trends in International Mathematics and Science Study at the Fourth and Eighth Grades"* Chestnut Hill, MA: TIMSS & PIRLS International Study Center, Boston College.

Schillemans, T. (2005) *"Horizontale verantwoording bij zbo's en agentschappen. Een inventarisatie en analyse bij 74 monopolisten, werkdocument 11."* Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, Den Haag.

Stalpers, C. (2002) *"De relatie tussen leesattitude en lidmaatschap van de openbare bibliotheek"*. Amsterdam: Stichting Lezen.

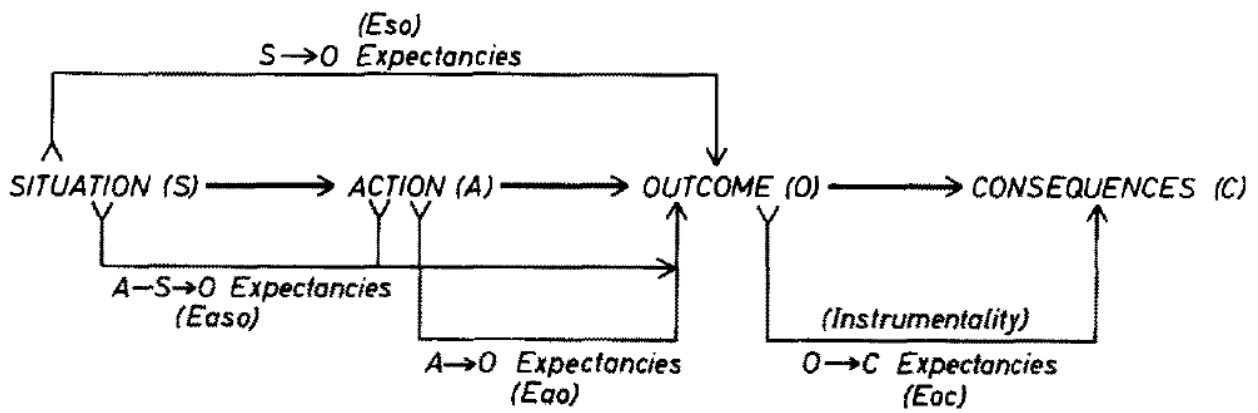
Walle, S. van de. (2004) *"Perceptions of administrative performance: the key to trust in government?"* Academisch proefschrift, Katholieke Universiteit Leuven, Leuven.

Woerkum, C. van, Meegeren, P. van. (2003) *"Basisboek communicatie en verandering"* (2003). Uitgeverij Boom, Amsterdam.

Geraadpleegde websites:

www.cnvo.nl

www.onderwijsinspectie.nl

Heckhausen (1977) pag. 287

1. Heeft u het laatste inspectierapport van uw basisschool ontvangen?

Ja/Nee

2. Heeft u tijdens de laatste inspectie op uw school contact gehad met een inspecteur?

Ja/Nee

3. Kunt u aangeven in hoeverre u intensief gesprekken heeft gehad met de directie van uw school over het laatste rapport van de onderwijsinspectie?

Helemaal niet 1 – 2 – 3 – 4 – 5 Zeer intensief

4. Wat vond u van de rol van inspecteur tijdens de laatste inspectie?

Zeer onvriendelijk 1 – 2 – 3 – 4 – 5 Zeer vriendelijk 6 n.v.t.

5. Ik ben op de hoogte van de goede en minder goede resultaten van onze basisschool in het laatste rapport van de onderwijsinspectie

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 – 5 Helemaal eens

6. De directie van mijn basisschool houdt mij goed op de hoogte van de onderdelen waarvan de inspectie de laatste keer heeft aangegeven dat we er aan moeten werken

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 – 5 Helemaal eens

7. Tijdens het vorige inspectiemoment was ik zeker over mijn capaciteiten als docent

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 – 5 Helemaal eens

8. Tijdens het vorige inspectiemoment maakte ik mij zorgen over het oordeel van de inspectie

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 – 5 Helemaal eens

9. Ik was tijdens het vorige inspectiemoment bang om afgerekend te worden op eventuele fouten

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 – 5 Helemaal eens

10. Ik voelde mij tijdens het vorige inspectiemoment op mijn gemak

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 – 5 Helemaal eens

11. Ik ervoer stress tijdens het vorige inspectiemoment

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 – 5 Helemaal eens

12. Ik had er tijdens het laatste inspectiemoment vertrouwen in dat de inspecteur het beste met onze school voorhad

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 – 5 Helemaal eens

13. De informatie uit het rapport van de vorige inspectie was bruikbaar om de kwaliteit van de school te verbeteren

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

14. Ik ervoer geen druk om extra te presteren tijdens de laatste inspectie

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

15. Ik ervoer dat de werkdruk in de aanloop naar de laatste inspectie toenam

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

16. De feedback die wij ontvangen van de onderwijsinspectie draagt positief bij aan mijn eigen kwaliteit

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

17. Het basisonderwijs in Nederland zou niet zonder de onderwijsinspectie kunnen

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

18. De onderwijsinspectie levert een bruikbare bijdrage aan de kwaliteit onze school

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

19. Ik zie de inspectie als een leermoment

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

20. De onderwijsinspectie inspecteert te vaak op mijn basisschool

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

21. Ik ervaar de mogelijkheid dat onze school geïnspecteerd kan worden als bedreigend

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

22. De inspectie is in staat een realistisch beeld te krijgen van wat er in mijn klaslokaal gebeurt

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

23. Alleen door middel van de onderwijsinspectie kan de huidige kwaliteit van het basisonderwijs gegarandeerd worden

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

24. Geef van de volgende onderdelen aan of u vindt dat de onderwijsinspectie er genoeg aandacht aan besteed.

1 Veel te weinig – 4 Precies genoeg - 7 Veel te veel

Rekenen en taal	1	2	3	4	5	6	7
Kennisresultaten	1	2	3	4	5	6	7

Lesmethoden	1	2	3	4	5	6	7
Burgerschap	1	2	3	4	5	6	7
Leerlingenzorg	1	2	3	4	5	6	7
Kwaliteitszorg	1	2	3	4	5	6	7
Onderwijstijd	1	2	3	4	5	6	7
Financiën	1	2	3	4	5	6	7

25. Ik heb er vertrouwen in dat de inspectie het beste met onze school voorheeft

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

26. Ik heb respect voor de mening van de onderwijsinspectie

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

27. De onderwijsinspectie heeft respect voor mijn mening

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

28. We kunnen als school op een gelijkwaardige manier met de onderwijsinspectie praten over de kwaliteit van onderwijs

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

29. Het contact met de onderwijsinspectie kenmerkt zich door samenwerking

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

30. De school kan bij de onderwijsinspectie terecht wanneer men informatie nodig heeft

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

31. De onderwijsinspectie heeft naast een inspecterende ook een adviserende rol

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

32. Geef van de onderstaande begrippen aan in hoeverre u deze ervaart bij de onderwijsinspectie.

1 Helemaal niet - 5 Helemaal wel

Positief	1	2	3	4	5
Traumatisch	1	2	3	4	5
Bruikbaar	1	2	3	4	5
Hinderlijk	1	2	3	4	5
Belangrijk	1	2	3	4	5
Bekrompen	1	2	3	4	5
Coöperatief	1	2	3	4	5
Bedreigend	1	2	3	4	5

Realistisch	1	2	3	4	5
Nutteloos	1	2	3	4	5
Noodzakelijk	1	2	3	4	5
Invloedrijk	1	2	3	4	5
Belerend	1	2	3	4	5

33.Houdt u in de manier waarop u lesgeeft rekening met het feit dat er toezicht wordt gehouden op uw basisschool?

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

34.Doordat ik weet op welke onderdelen de inspectie gaat inspecteren geef ik op een andere manier les, ook lang voordat de inspectie komt

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

35.Inspectierapporten die door de onderwijsinspectie naar de school worden gestuurd krijg ik ook te zien

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

36.De onderwijsinspectie heeft invloed op de manier waarop ik lesgeef

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

37.De onderwijsinspectie heeft invloed op de inhoud van de lessen die ik geef

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

38.De onderwijsinspectie heeft geen invloed op wat er in mijn klaslokaal gebeurt

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

39.De onderwijsinspectie heeft invloed op de kwaliteit van het basisonderwijs in Nederland

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

40.Wanneer de onderwijsinspectie aangeeft dat er zaken niet goed gaan op onze basisschool dan voel ik mij geroepen om in mijn eigen klaslokaal dingen te veranderen

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

41.Ik kan niets met de kritiekpunten die de inspectie aanlevert in haar inspectierapport Het inspectierapport draagt bij aan mijn vaardigheden als leraar

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

42.Een bezoek van de inspectie motiveert mij om het beste van mijzelf te laten zien

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 –5 Helemaal eens

43. Ik zie de onderwijsinspectie als mogelijkheid om mezelf te verantwoorden voor mijn publieke functie

Helemaal oneens 1 – 2 – 3 – 4 – 5 Helemaal eens

44. Hoe zou u de manier van werken binnen uw basisschool omschrijven?

1 Teamsamenwerking – 2 Redelijke teamsamenwerking – 3 Geen team, maar ook geen individuele werkwijze –

4 Redelijke individuele werkwijze – 5 Individuele werkwijze

45. Wat is uw geslacht? Man / Vrouw

46. Wat is uw leeftijd? _____ Jaar

47. Hoelang bent u al werkzaam in het onderwijs? _____ Jaar

48. Aan welke groep(en) geeft u op dit moment les? _____

49. Tot welke geloofsovertuiging rekent u zichzelf?

Geen-Nederlands Hervormd-Gereformeerd-Rooms-Katholiek-Islamitisch-Anders, namelijk:

50. Wat is de identiteit van uw basisschool?

Openbaar- Algemeen-bijzonder- Katholiek- Protestants-christelijk- Islamitisch

51. Op wat voor soort basisschool werkt u?

Regulier – Montessori- Jenaplan- Dalton - Freinet

Anders, namelijk: _____

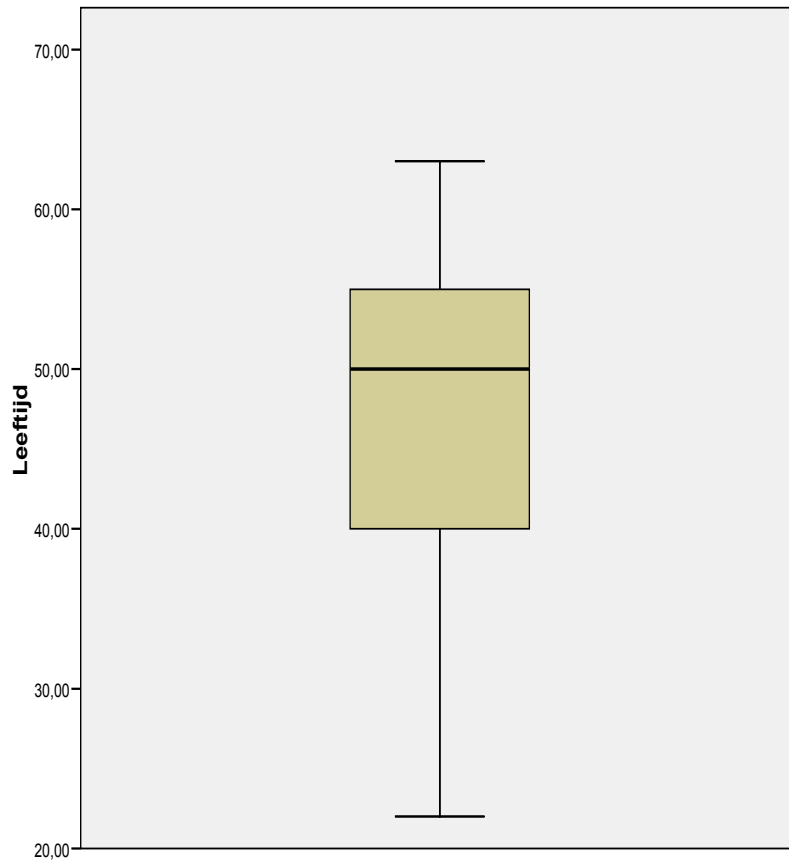
52. Hoe is uw basisschool op dit moment door de inspectie gekwalificeerd?

Zeer zwak – zwak – goed – weet niet

53. Bent u aangesloten bij een onderwijsvakcentrale?

Nee – Ja, bij CNV – Ja, bij AOB – Ja, anders, namelijk _____

Boxplot leeftijd docenten

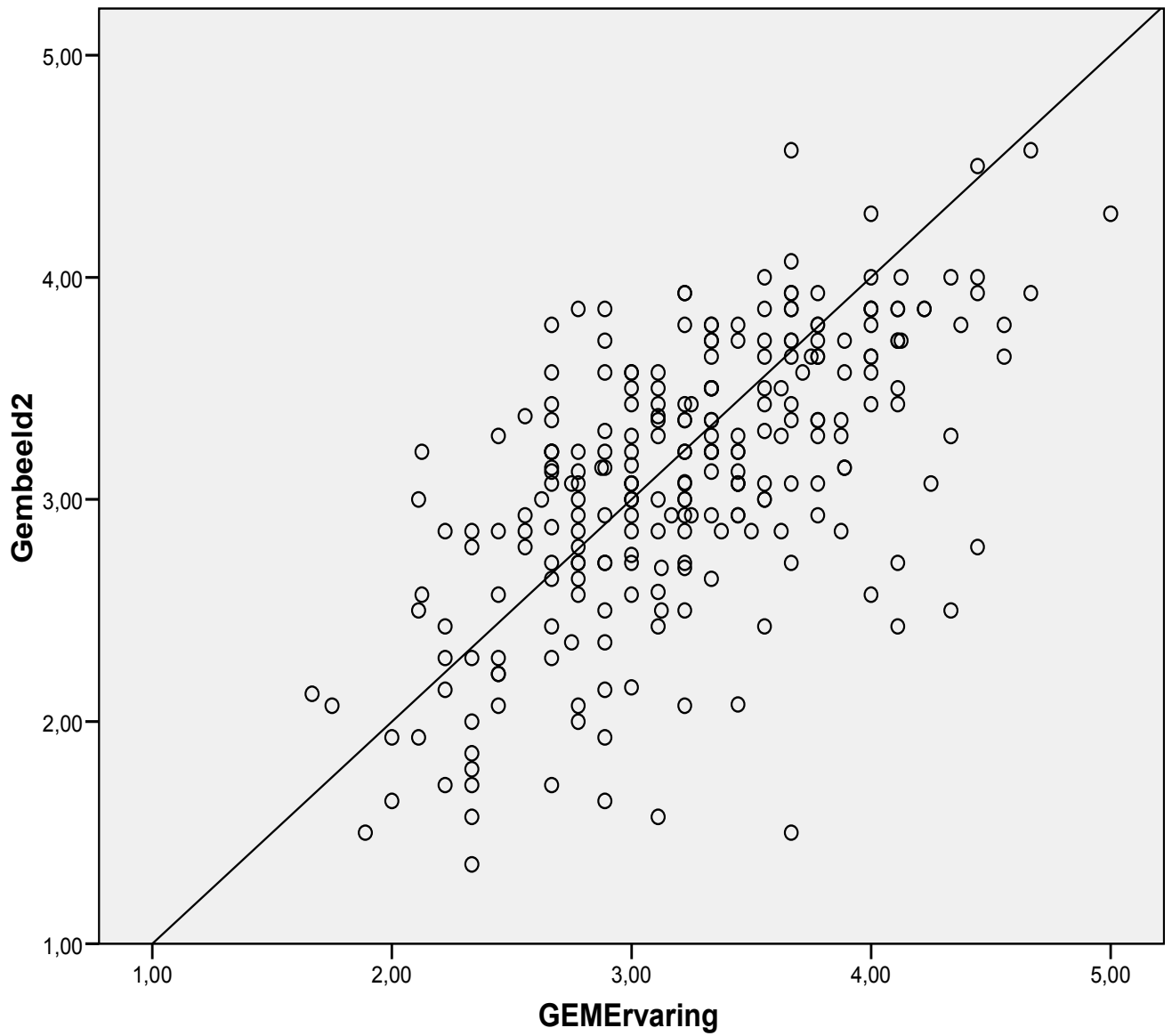
Descriptive Statistics

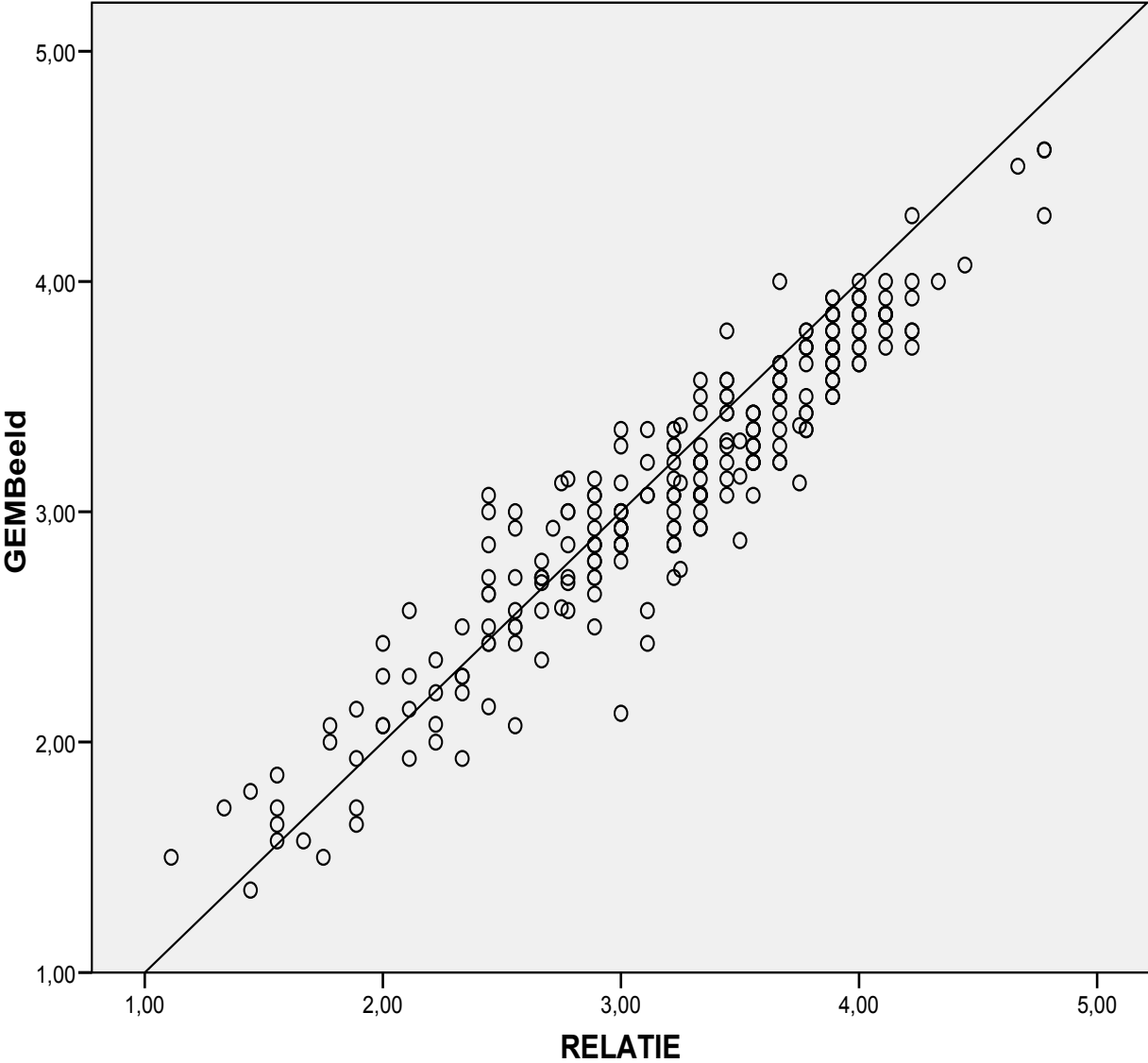
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Leeftijd	214	22,00	63,00	47,2710	11,21331
Valid N (listwise)	214				

Centroids

		Leeftijd	
		Mean	Std. Deviation
Cluster	1 Man	51,6351	10,21089
	2 Vrouw	44,9643	11,06450
	Combined	47,2710	11,21331

Samenhang tussen de ervaring van de docent en het algemene beeld van de docent.

—